Predstavitev rezultatov analize

VPRAŠALNIKA O UPORABI PRAVICE DO SEKUNDARNEGA PUBLICIRANJA V PRAKSI

Ana Fidler, Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani

Mojca Žuželj Ogrizek, Univerza v Mariboru Univerzitetna knjižnica Maribor

Ljubljana, maj 2026

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva - Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 mednarodna (CC BY-SA 4.0)

Vprašalnik o uporabi pravice do sekundarnega publiciranja v praksi in to poročilo sta nastala v okviru Akcijskega načrta za odprto znanost za izvedbo Ukrepa 6.2 ReZrIS30 v okviru aktivnosti »Vzpostavitev strokovne podpore za razreševanje avtorskopravnih in etičnih vprašanj raziskovalnega dela v kontekstu odprte znanosti«, ki jo financira Ministrstvo za visoko šolstvo znanost in inovacije Republike Slovenije.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD 5

2 VPRAŠALNIK 6

2.1 PODATKI IN METODOLOGIJA RAZISKAVE 6
2.1.1 Namen in cilji raziskave 6
2.1.2 Ciljna populacija 7
2.1.3 Struktura vprašalnika 7
2.1.4 Izvedba in razširjanje vprašalnika 8
2.1.5 Število odgovorov na vprašalnik 10

2.2 REZULTATI 11
2.2.1 Odgovori na 1. sklop: Uvodna vprašanja/osnovni podatki 11
2.2.2 Odgovori na 2. sklop: Informacije o znanstvenem delu 15
2.2.3 Odgovori na 3. sklop: Poznavanje avtorskega prava 18
2.2.4 Odgovori na 4. sklop: Poznavanje zahtev odprtega dostopa do rezultatov raziskav v skladu s slovensko zakonodajo in praksa objavljanja raziskovalnih rezultatov 23
2.2.5 Odgovori na 5. sklop: Pravica do sekundarnega publiciranja 31
2.2.6 Povzetek rezultatov vprašalnika 42

2.3 ZAKLJUČEK 46

3 PRILOGA - VPRAŠALNIK 48

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Starost anketiranih 11
Graf 2: Obdobje delovanja anketiranih v znanstveni dejavnosti 12
Graf 3: Tip organizacije, v kateri delajo anketirani 13
Graf 4: Vloga anketiranih v njihovi organizaciji 14
Graf 5: Število znanstvenih del, ki so jih objavili anketirani 15
Graf 6: Znanstvena dela, ki jih anketirani najpogosteje objavljajo 16
Graf 7: Odstotek objavljenih znanstvenih del anketiranih, ki so rezultat raziskav, vsaj 50% financiranih z javnimi sredstvi 16
Graf 8: Najpogostejši načini objavljanja znanstvenih del anketiranih v zadnjih 10 letih 17
Graf 9: Znanje anketiranih o osnovnih pojmih avtorskega prava 18
Graf 10: Znanje anketiranih o prenosu materialnih avtorskih pravic na tretje osebe 19
Graf 11: Poznavanje in razumevanje razlike med izključnim in neizključnim prenosom materialnih avtorskih pravic na drugo osebo 19
Graf 12: Mnenje anketiranih o pomembnosti ohranitve materialnih avtorskih pravic ob objavi avtorskega dela 20
Graf 13: Urejenost avtorskih pravic na delih iz delovnega razmerja v organizacijah anketiranih 21
Graf 14: Kdo je imetnik materialnih avtorskih pravic na avtorskem delu, ustvarjenem v okviru delovnega razmerja, na institucijah anketiranih 22
Graf 15: Poznavanje licenc Creative Commons 22
Graf 16: Poznavanje zahtev Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti glede odprtega dostopa do znanstvenih objav 23
Graf 17: Poznavanje določb Uredbe o izvajanju znanstvenoraziskovalnega dela v skladu z načeli odprte znanosti, ki se nanašajo na upravljanje avtorskih pravic 24
Graf 18: Kako organizacije obveščajo raziskovalce o obveznosti zagotavljanja odprtega dostopa 25
Graf 19: Ali anketirani ob objavi znanstvenega dela v publikaciji preverijo, katere materialne avtorske pravice ohranijo 26
Graf 20: Način preverjanja ohranjenih materialnih avtorskih pravic 26
Graf 21: Ali se anketirani pogajajo z založniki glede pogojev objave znanstvenega dela 27
Graf 22: Kako pogosto anketirani poskušajo ohraniti materialne avtorske pravice in jih na založnika prenesti le neizključno 28
Graf 23: Uspešnost anketiranih pri pogajanjih z založniki glede pridržanja materialnih avtorskih pravic 28
Graf 24: Ovire, s katerimi se anketirani najpogosteje srečujejo pri pogajanjih z založniki 29
Graf 25: Ali organizacije anketiranih nudijo podporo raziskovalcem pri zagotavljanju odprtega dostopa do rezultatov raziskav 30
Graf 26: Kako anketirani zagotovijo odprti dostop do znanstvenega dela kljub objavi v naročniški reviji/publikaciji z omejenim dostopom 31
Graf 27: Poznavanje razlike med VoR in AAM 32

Graf 28: Seznanjenost anketiranih s pravico do sekundarnega publiciranja iz 6. in 7. odstavka ZZrID 33
Graf 29: Delež anketiranih, ki so že uveljavili pravico do sekundarnega publiciranja 33
Graf 30: Kolikokrat so anketirani že uveljavili pravico do sekundarnega publiciranja 34
Graf 31: Različica publikacije, ki so jo anketirani objavili v repozitoriju na podlagi pravice do sekundarnega publiciranja 34
Graf 32: Določitev Creative Commons licence delu, ki je bilo shranjeno v repozitorij na podlagi pravice do sekundarnega publiciranja 35
Graf 33: Določitev Creative Commons licence delu, ki je bilo takoj po objavi shranjeno v repozitorij na podlagi pravice do sekundarnega publiciranja, kljub določenemu časovnemu zamiku javne objave..... 36
Graf 34: Mesto ponovne objave publikacije na podlagi pravice do sekundarnega publiciranja 37
Graf 35: Težave z založniki pri uveljavljanju pravice do sekundarnega publiciranja 37
Graf 36: Mnenje anketiranih o poznavanju pravice do sekundarnega publiciranja med raziskovalci 38
Graf 37: Spodbujanje uveljavljanja pravice do sekundarnega publiciranja v organizacijah.... 39
Graf 38: Podpora organizacij raziskovalcem v primeru spora z založnikom zaradi uveljavljanja pravice do sekundarnega publiciranja 39
Graf 39: Ukrepi, ki bi jih morali uveljaviti, da bi lahko raziskovalci (bolje) uveljavljali pravico do sekundarnega publiciranja 40
Graf 40: Ali pravica do sekundarnega publiciranja prispeva k večji dostopnosti rezultatov raziskav .. 41

1 UVOD

V okviru prizadevanj za uresničevanje načel odprte znanosti in izboljšanje dostopnosti rezultatov javno financiranih raziskav je bila v raziskovalni skupnosti izvedena anketa z naslovom *Vprašalnik o uporabi pravice do sekundarnega publiciranja v praksi* (v nadaljevanju: vprašalnik). Namen vprašalnika je bil preučiti raven poznavanja in razumevanja avtorskih pravic, s posebnim poudarkom na pridržanju avtorskih pravic (ang. *Rights Retention*) in uveljavljanju pravice do sekundarnega publiciranja (ang. *Secondary Publication Right*). Vprašalnik je bil objavljen na različnih spletnih straneh ter posredovan raziskovalcem in podpornim strokovnjakom v raziskovalnih organizacijah po elektronski pošti.

Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID) (2021) določa, da morajo raziskovalci oz. izvajalci znanstvenoraziskovalnega dela pri najmanj 50-odstotnem javnem sofinanciranju raziskave zagotoviti odprti dostop do digitalnih različic znanstvenih publikacij in drugih rezultatov raziskav. Uredba o izvajanju znanstvenoraziskovalnega dela v skladu z načeli odprte znanosti (2023) določa, da mora biti odprti dostop omogočen takoj, ko je to izvedljivo, najpozneje pa ob objavi, z objavo strojno berljive digitalne oblike objavljene različice znanstvene publikacije (VoR) ali recenziranega rokopisa, sprejetega v objavo (AAM), v zaupanja vrednem repozitoriju. Uredba dalje določa, da se avtorske pravice na znanstvenih publikacijah na tretje osebe prenašajo le neizključno ter da morajo biti publikacije praviloma objavljene pod odprto licenco, kot sta CC BY ali CC BY-SA ali njima enakovredne.

Pravica do sekundarnega publiciranja je bila v slovenski pravni red vključena maja 2025 z zadnjo novelo Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti. Zakon v šestem odstavku 41. člena določa, da lahko raziskovalec ali izvajalec znanstvenoraziskovalne dejavnosti, če si ne pridrži ustreznega obsega pravic za zagotovitev odprtega dostopa do rezultatov raziskav, sofinanciranih z javnimi viri najmanj v višini 50 %, in prenese avtorske pravice izključno na založnika, rezultate znanstvenoraziskovalne dejavnosti objavi oziroma dá na voljo javnosti v javnem repozitoriju z odprtim dostopom, takoj potem, ko je rezultat raziskave sprejet v objavo, pri čemer je treba ustrezno navesti raziskovalca in vir prve objave. Dalje zakon v sedmem odstavku določa, da so pogodbena določila, ki so v nasprotju s prej navedenim, nična.

Raziskava je bila zasnovana z namenom pridobiti vpogled v poznavanje in dejansko uveljavljanje pravice do sekundarnega publiciranja v praksi. Pri tem se je osredotočila na več ključnih vidikov: razumevanje avtorskih pravic med raziskovalci in podpornimi strokovnjaki, poznavanje relevantnega zakonodajnega okvira ter na seznanjenost s in uporabo pravice do sekundarnega publiciranja. Posebna pozornost je bila namenjena tudi oviram, s katerimi se raziskovalci srečujejo pri uveljavljanju odprtega dostopa, ter vlogi raziskovalnih organizacij pri zagotavljanju ustrezne podpore na tem področju.

Iz vprašanj, ki jih raziskovalna skupnost naslavlja na osrednje podporne institucije, ter iz vsebin, obravnavanih na izobraževanjih in strokovnih delavnicah v zadnjem letu, izhaja, da je od uveljavitve sprememb ZZrID veliko nejasnosti. Analiza prejetih odgovorov je zato usmerjena tudi na prepoznavanje ključnih vrzeli v znanju in praksi ter na oblikovanje podlag za pripravo priporočil in izboljšanje podpornih storitev za raziskovalce. Z ugotovitvami raziskave želimo prispevati k nadaljnjemu razvoju politik odprte znanosti v Sloveniji in k učinkovitejšemu prenosu znanja v širše družbeno okolje.

2 VPRAŠALNIK

2.1 PODATKI IN METODOLOGIJA RAZISKAVE

2.1.1 Namen in cilji raziskave

Vprašalnik je nastal z namenom pridobitve celovitega vpogleda v stopnjo ozaveščenosti, razumevanja in praks na področju avtorskega prava v slovenski znanstveni skupnosti, s posebnim poudarkom na ohranjanju materialnih avtorskih pravic, poznavanju relevantnih zakonskih določb in uveljavljanju pravice do sekundarnega publiciranja. Cilj raziskave je bil oblikovati čim bolj reprezentativen pregled prevladujočih stališč, izkušenj in potreb v znanstveni skupnosti.

Zasnovan je bil z namenom zbiranja ključnih informacij za načrtovanje in implementacijo ciljno usmerjenih ukrepov na področju upravljanja avtorskih pravic pri objavljanju in razširjanju

rezultatov raziskav v kontekstu odprte znanosti. Zbrani podatki omogočajo oceno ravni poznavanja obravnavanih vsebin in vpogled v dejanske prakse raziskovalcev in podpornih strokovnjakov. Hkrati predstavljajo izhodišče za morebitne mednarodne primerjalne analize.

Pri zasnovi vprašalnika smo izhajali tudi iz poročila, ki je nastal v okviru projekta Right2Pub v Italiji: Peruginelli, G., & Faro, S. (2024). Survey on the Attitudes and Awareness of the CNR Scientific Community on Secondary Publishing Right and Authors' Rights Retention. Presentation of Results. Zenodo. https://doi.org/10.5281/zenodo.10732325.

2.1.2 Ciljna populacija

Ciljna populacija raziskave je bila znanstvena skupnost v Sloveniji, ki vključuje raziskovalce na javnih in zasebnih visokošolskih zavodih, v javnih in zasebnih raziskovalnih organizacijah ter drugih javnih in zasebnih zavodih. V raziskavo so bili vključeni tudi podporni strokovnjaki (npr. podatkovni strokovnjaki, knjižničarji, upravljavci repozitorijev, pravni strokovnjaki in drugi), ki imajo pomembno vlogo pri podpori raziskovalcem pri objavljanju v odprtem dostopu.

2.1.3 Struktura vprašalnika

Pri oblikovanju vprašalnika smo izhajali iz dejstva, da imajo raziskovalci in podporni strokovnjaki za sodelovanje v anketah običajno na voljo omejen čas, zanimanje za obravnavane teme pa ni vedno visoko. Zato je bil vprašalnik oblikovan kot časovno učinkovit, pregleden in uporabniku prijazen, s ciljem povečati verjetnost v celoti izpolnjenih vprašalnikov.

Izpolnjevanje vprašalnika je bilo anonimno in ni zahtevalo posredovanja osebnih podatkov. Vprašanja, kjer bi kombinacija odgovorov lahko omogočila posredno identifikacijo posameznika (zlasti v manjših organizacijah), so lahko anketirani preskočili. Pri nekaterih vprašanjih je bila omogočena podaja dodatnih komentarjev v odprti obliki.

Vprašalnik je bil razdeljen na pet vsebinskih sklopov:

1. Uvodna vprašanja/osnovni podatki

2. Informacije o znanstvenem delu
3. Poznavanje avtorskega prava
4. Poznavanje zahtev odprtega dostopa do rezultatov raziskav v skladu s slovensko zakonodajo in praksa objavljanja raziskovalnih rezultatov
5. Pravica do sekundarnega publiciranja

Vprašalnik je obsegal 45 vprašanj, vendar nanje niso odgovarjali vsi sodelujoči, saj so bila nekatera vprašanja zastavljena pogojno (ang. *branching logic*), nekatera pa so bila neobvezna. Če sodelujoči na primer še ni objavil znanstvenega dela, se mu vprašanja, povezana z objavljanjem znanstvenih del, niso prikazala. Določena vprašanja so bila neobvezna zaradi varovanja anonimnosti, saj bi lahko kombinacije odgovorov, zlasti pri zaposlenih na manjših institucijah, omogočile posredno identifikacijo posameznika. Vprašalnik je vključeval tudi odprta vprašanja za podajanje mnenj in predlogov, pri katerih odgovarjanje prav tako ni bilo obvezno.

Pred objavo je bil vprašalnik testiran, pri čemer je sodelovalo pet prostovoljcev z različnimi vlogami v raziskovalnem okolju. Namen testiranja je bil preveriti razumljivost, jasnost in ustreznost vprašanj. Na podlagi pridobljenih povratnih informacij so bile uvedene nekatere prilagoditve, zlasti uvedba pogojnega prikazovanja določenih vprašanj, kar je prispevalo k večji relevantnosti vprašalnika za posamezne skupine anketiranih ter k večji učinkovitosti analize podatkov. Izvedene so bile tudi manjše jezikovne in strukturne izboljšave.

2.1.4 Izvedba in razširjanje vprašalnika

Vprašalnik je bil izveden s pomočjo spletnega orodja 1KA[1], ki omogoča učinkovito zbiranje podatkov.

Vprašalnik je bil poslan raziskovalni skupnosti prek različnih kanalov z namenom maksimalnega dosega in heterogenosti vzorca. Po elektronski pošti je bil posredovan izbranim organizacijam, ki pokrivajo širok spekter znanstvenih disciplin v skladu s klasifikacijo ARIS in so

[1] https://1ka.arnes.si/

geografsko razpršene po celotnem ozemlju Republike Slovenije.[2] Dodatno je bil javno objavljen na spletnih straneh relevantnih institucij na področju znanstvenega komuniciranja in odprte znanosti, s čimer se je skušalo doseči čim širši krog potencialnih respondentov. Za povečanje odzivnosti je bilo vabilo dodatno razširjeno tudi prek komunikacijskega kanala na platformi Slack, namenjenega sodelovanju raziskovalnih organizacij v okviru projekta Spoznaj.

Vprašalnik je bil prvič objavljen 27. marca 2026 na spletni strani Odprte knjižnice (https://odprta-knjiznica.si/), širša diseminacija, vključno z objavami na drugih spletnih mestih in pošiljanjem vabil po elektronski pošti, pa se je začela 30. marca 2026. Anketiranje je potekalo do vključno 9. aprila 2026.

Ker so bila vabila po elektronski pošti poslana na naslove projektnih pisarn in splošne elektronske naslove, hkrati pa je bil vprašalnik objavljen na različnih spletnih mestih, ne moremo določiti števila povabljenih k sodelovanju. Posledično ne moremo izračunati stopnje odzivnosti. Kljub temu ocenjujemo, da sta kombinacija različnih distribucijskih poti ter premišljena zasnova vprašalnika prispevali k večji dostopnosti raziskave, večji odzivnosti ter boljši reprezentativnosti zbranih podatkov.

[2] vse članice (fakultete) Univerze v Ljubljani in Univerze v Mariboru, Geološki zavod Slovenije, Gozdarski inštitut Slovenije, Institut "Jožef Stefan", Inštitut za ekonomska raziskovanja , Inštitut za hidravlične raziskave, Ljubljana, Inštitut za kovinske materiale in tehnologije, Inštitut za matematiko, fiziko in mehaniko, Inštitut za narodnostna vprašanja, Inštitut za novejšo zgodovino, Kemijski inštitut, Kmetijski inštitut Slovenije, Nacionalni inštitut za biologijo, Pedagoški inštitut, Rudolfovo – Znanstveno in tehnološko središče Novo mesto, Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Zavod za gradbeništvo Slovenije, ZRC SAZU, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Onkološki inštitut, Univerzitetni rehabilitacijski inštitut Republike Slovenije – Soča, Univerzitetni klinični center Ljubljana, Univerzitetni klinični center Maribor, Mirovni inštitut, Inštitut za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Univerza v Novi Gorici, Univerzitetna klinika za pljučne bolezni in alergijo Golnik, Univerzitetna psihiatrična klinika Ljubljana, Univerza na Primorskem: Inštitut Andrej Marušič, Fakulteta za humanistične študije, Fakulteta za vede o zdravju in Fakulteta za matematiko, naravoslovje in informacijske tehnologije, Javni zavod Republike Slovenije za varstvo kulturne dediščine, Fakulteta za uporabne družbene študije v Novi Gorici (FUDŠ), Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije, Študijski center za narodno spravo, Fakulteta za informacijske študije v Novem mestu, Fakulteta za organizacijske študije (FOŠ), Fakulteta za varstvo okolja, Fakulteta za tehnologijo polimerov (FTPO), Inštitut za nutricionistiko, Nacionalni laboratorij za zdravje, okolje in hrano, Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja, InnoRenew CoE Center odličnosti za raziskave in inovacije na področju obnovljivih materialov in zdravega bivanjskega okolja, Inštitut za celulozo in papir, Inštitut IRSA, Inštitut za politike prostora, Narodni muzej Slovenije, Alma Mater, DOBA, Fakulteta za dizajn, Nova Univerza, Univerza v Novem mestu, Fakulteta za komercialne in poslovne vede, Regijsko študijsko središče, Fakulteta za zdravstvo, Fakulteta za zdravstvene in socialne vede SG, Prirodoslovni muzej Slovenije, Zavod RS Za šolstvo, Pipistrel, Muzej novejše in sodobne zgodovine, Fakulteta za industrijski inženiring, Narodna in univerzitetna knjižnica.

2.1.5 Število odgovorov na vprašalnik

V postopku zbiranja podatkov smo pridobili 190 v celoti izpolnjenih oziroma končanih vprašalnikov[3]. Poleg tega je 55 sodelujočih vprašalnik izpolnilo le delno[4]. Delno izpolnjene vprašalnike smo iz nadaljnje analize izključili.

[3] V celoti izpolnjen oziroma končan vprašalnik pomeni, da je sodelujoči izpolnil vprašalnik do konca in ga na koncu tudi oddal.
[4] Delno izpolnjen vprašalnik pomeni, da je sodelujoči odgovoril na eno ali več vprašanj in nato prekinil reševanje, ali pa je odgovoril na vsa vprašanja, vendar vprašalnika na koncu ni oddal.

2.2 REZULTATI

V nadaljevanju so rezultati prikazani po vsebinskih sklopih vprašalnika.

Zaradi neobveznih in pogojnih vprašanj, se število veljavnih odgovorov med posameznimi vprašanji razlikuje. Pri vprašanjih z več možnimi odgovori lahko vsota odgovorov presega število sodelujočih oz. delež 100 %.

Deleži odgovorov v grafih so zaradi preglednosti prikazani v zaokroženih odstotkih brez decimalnih mest, zato lahko vsota prikazanih odstotkov pri posameznih vprašanjih izjemoma nekoliko odstopa od 100 %. Takšna odstopanja so posledica načina prikaza podatkov in ne pomenijo napake v obdelavi rezultatov.

2.2.1 Odgovori na 1. sklop: Uvodna vprašanja/osnovni podatki

Q1 - Starost

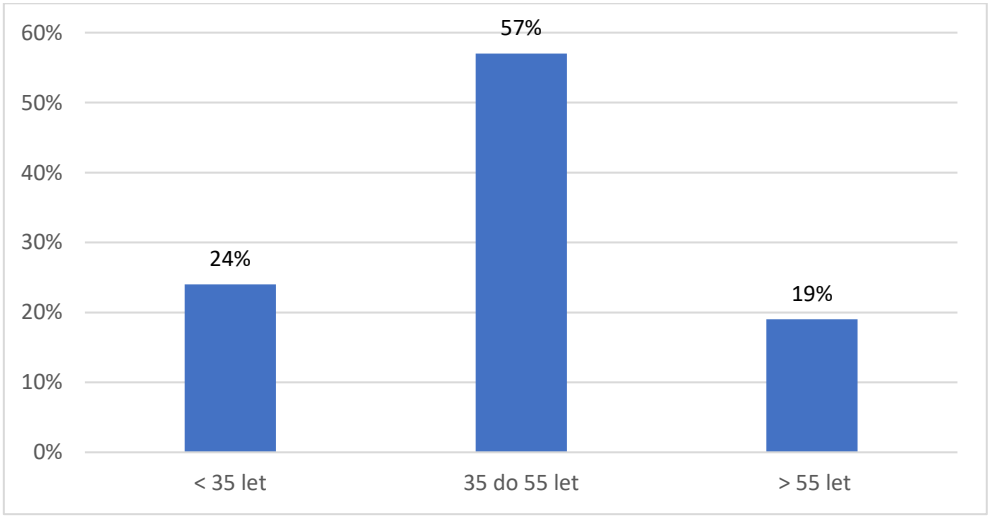

n = 190

Graf 1: Starost anketiranih

Vprašalnik je končalo oz. v celoti izpolnilo 190 sodelujočih v raziskavi. Največji delež anektiranih sodi v starostno skupino od 35 do 55 let (57 %). 24 % anketiranih je mlajših od 35 let, 19 % pa starejših od 55 let.

Q2 - Obdobje delovanja v znanstveni dejavnosti

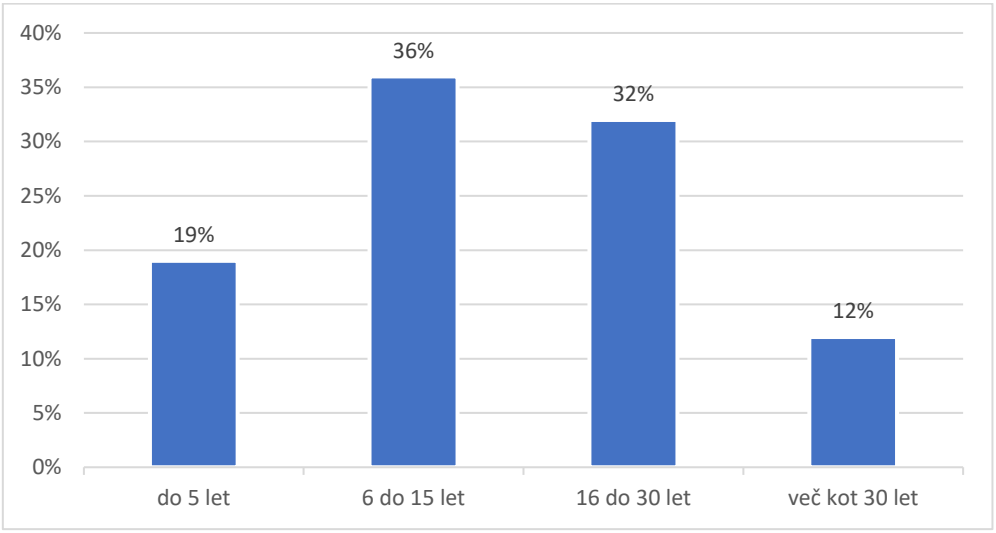

n=190

Graf 2: Obdobje delovanja anketiranih v znanstveni dejavnosti

Med anketiranimi jih 36 % deluje v znanstveni dejavnosti od 6 do 15 let, 32 % od 16 do 30 let, 19 % do 5 let, 12 % pa več kot 30 let.

Večino anketiranih predstavljajo posamezniki s srednje dolgo delovno dobo (6-30 let), medtem ko sta deleža tistih z najkrajšo in najdaljšo delovno dobo manjša.

Q3 - Uradni naziv organizacije, v kateri delate

Na neobvezno vprašanje, v kateri organizaciji delajo, je odgovorilo 135 anketiranih (71 %).

Namen vprašanja je bil pridobiti vpogled v to, ali so anketo izpolnili raziskovalci in podporni strokovnjaki iz različnih institucij, tako večjih kot manjših, ki pokrivajo raznolika področja in so geografsko razpršene po vsej Sloveniji. Ker bi lahko kombinacije odgovorov, zlasti pri zaposlenih na manjših institucijah, omogočile posredno identifikacijo posameznika, je bilo vprašanje neobvezno.

Iz odgovorov je razvidno, da so v raziskavi sodelovali zaposleni iz raznolikih organizacij po Sloveniji. Prevladujejo visokošolske ustanove, kot so univerze (npr. Univerza v Mariboru, Univerza v Ljubljani, Univerza v Novem mestu) in njihove članice (fakultete). Sledijo javni raziskovalni zavodi (npr. Nacionalni inštitut za biologijo, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Institut »Jožef Stefan«, Rudolfovo - Znanstveno in

tehnološko središče Novo mesto, Inštitut za narodnostna vprašanja, Inštitut za kovinske materiale in tehnologije, Gozdarski inštitut Slovenije idr.), drugi javni zavodi (npr. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Inštitut za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije), zasebni zavodi in knjižnice. Odgovori kažejo na institucionalno raznolikost vzorca, čeprav zaradi neobveznosti vprašanja ni mogoče podati celovitega pregleda vseh sodelujočih organizacij.

Q4 - Tip organizacije, v kateri delate

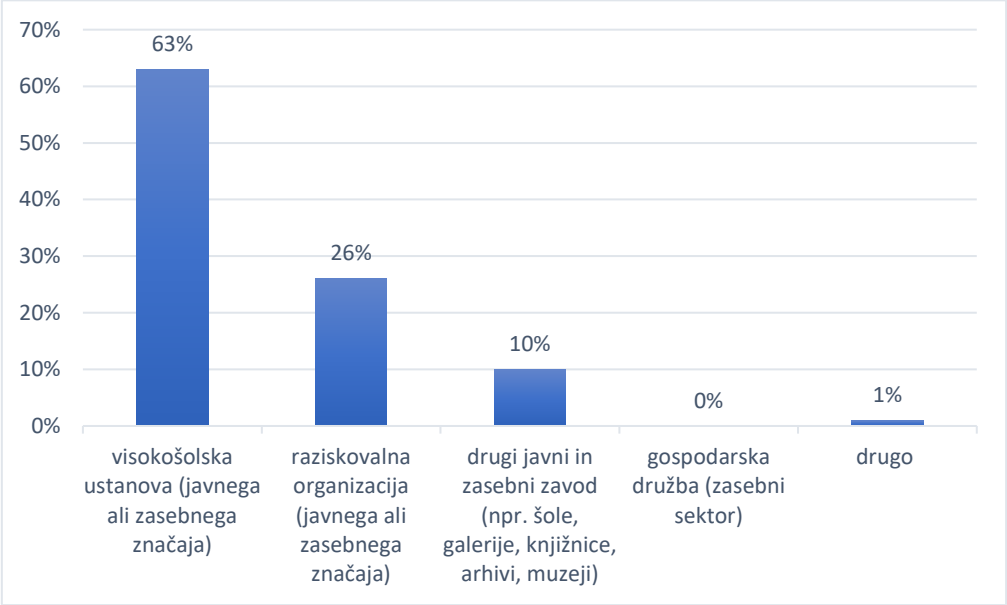

n=190

Graf 3: Tip organizacije, v kateri delajo anketirani

Večina anketiranih (63 %) prihaja iz visokošolskih ustanov javnega ali zasebnega značaja, 26 % iz javnih ali zasebnih raziskovalnih organizacij, 10 % iz drugih javnih oziroma zasebnih zavodov (npr. šole, galerije, knjižnice, arhivi, muzeji). Možnost »drugo« je izbral 1 % anketiranih. Eden izmed njih je pojasnil, da gre za javni zavod z lastno razvojno-raziskovalno enoto, med anketiranimi pa je bil tudi upokojenec.

Q5 - Navedite znanstveno disciplino svojega raziskovanja/organizacije, v kateri delate (uporabite klasifikacijo ARIS)

Vprašanje je bilo izbirno. 153 anketiranih (81%) je v anketi navedlo znanstveno disciplino svojega raziskovanja oziroma organizacije, v kateri delajo.

Podatki kažejo, da so v raziskavi sodelovali zaposleni z vseh raziskovalnih področij po klasifikaciji ARIS: naravoslovja, tehnike, medicine, biotehnike, družboslovja, humanistike ter interdisciplinarnih raziskav. S tem je bil dosežen namen vključitve anketiranih z različnih raziskovalnih področij.

Q6 - Vaša vloga v organizaciji

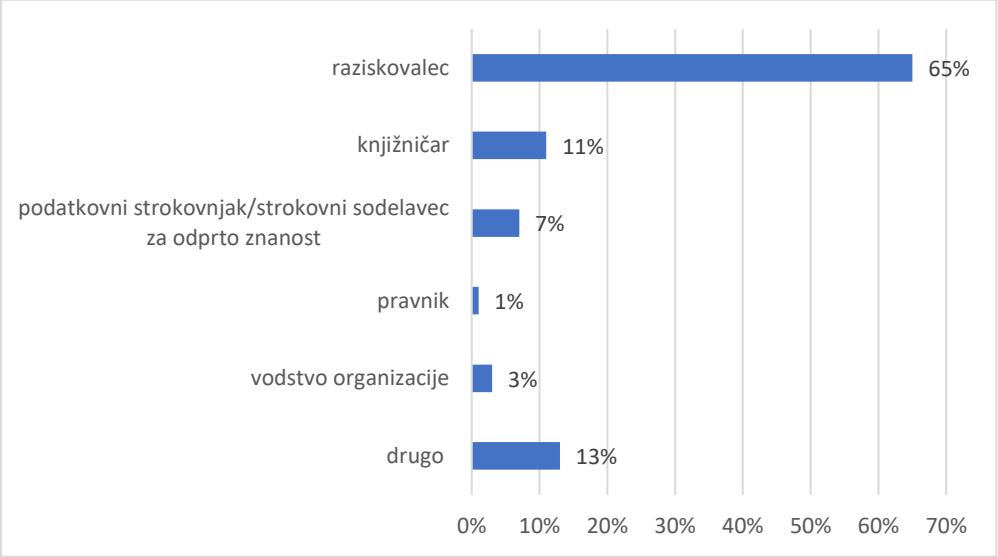

n=190

Graf 4: Vloga anketiranih v njihovi organizaciji

Po samoopredeljeni vlogi je največ raziskovalcev (65 %), sledijo knjižničarji (11 %), podatkovni strokovnjaki oziroma strokovni sodelavci za odprto znanost (7 %), predstavniki vodstva organizacij (3 %) in pravniki (1 %).

13 % anketiranih je izbralo možnost »drugo«, pri čemer so navedli različne vloge. Med navedenimi odgovori je bilo največ visokošolskih učiteljev. Kot ostale vloge so anketirani navedli še: vodja založbe, pedagoški sodelavec, konservator, programer, podatkovni skrbnik in druge.

2.2.2 Odgovori na 2. sklop: Informacije o znanstvenem delu

Q7 - Koliko recenziranih znanstvenih del ste doslej objavili?

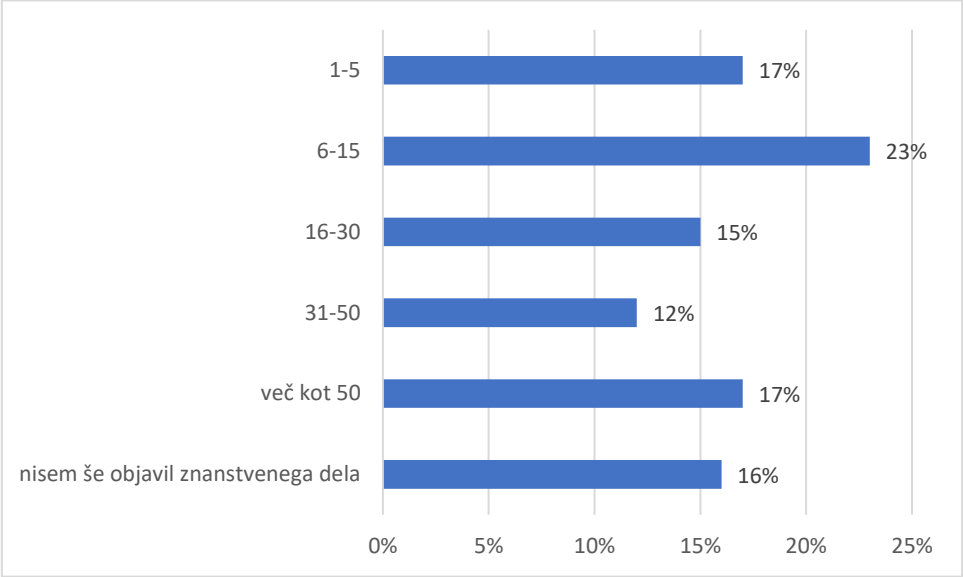

n=190

Graf 5: Število znanstvenih del, ki so jih objavili anketirani

Večina anketiranih (160 oziroma 84 %) je že objavila vsaj eno recenzirano znanstveno delo, medtem ko jih 30 (16 %) znanstvenega dela še ni objavilo. Med sodelujočimi jih je 43 (23 %) doslej objavilo od 6 do 15 recenziranih del, 33 (17 %) od 1 do 5 del, 29 (15 %) od 16 do 30 del, 22 (12 %) od 31 do 50 del, 33 (17 %) pa več kot 50 del.

Iz odgovorov je razvidno, da ima večina sodelujočih izkušnje z znanstvenim objavljanjem. Tako so se 160 sodelujočim v nadaljevanju prikazala vprašanja, povezana z objavljanjem znanstvenih del in njihovimi praktičnimi izkušnjami pri tem.

Preostali sodelujoči, ki glede na predhodne odgovore verjetno delajo kot podporni strokovnjaki, ki ne objavljajo znanstvenih del, so v nadaljevanju odgovarjali le na splošna vprašanja o poznavanju avtorskega prava in zakonodajnih določb, povezanih z odprtim dostopom do znanstvenih objav.

Q8 - Katero vrsto znanstvenih del najpogosteje objavljate?

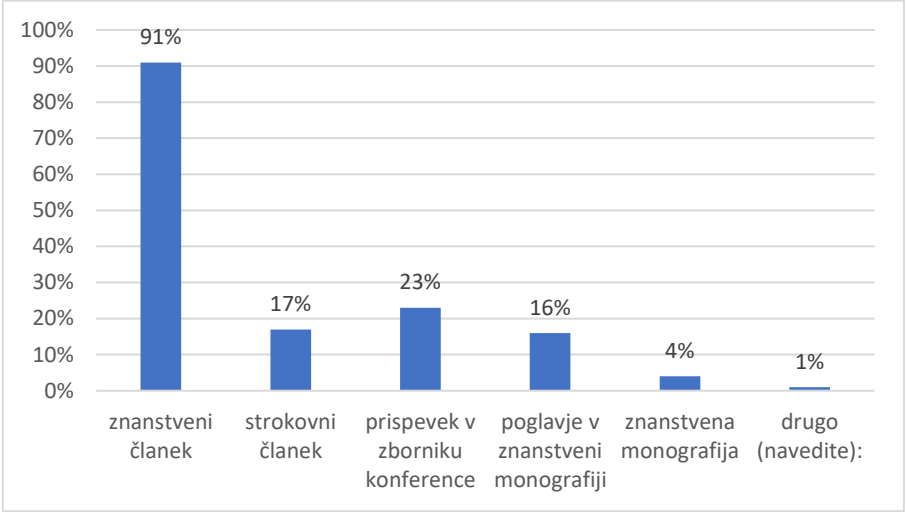

n=160

Graf 6: Znanstvena dela, ki jih anketirani najpogosteje objavljajo

Pri vprašanju, katero vrsto znanstvenih del najpogosteje objavljate, so lahko anketirani izbrali največ dve možnosti, zato vsota deležev presega 100 %. Rezultati kažejo, da anketirani najpogosteje objavljajo znanstvene članke (91 %). Sledijo prispevki v konferenčnih zbornikih (23 %), strokovni članki (17 %) in poglavja v znanstvenih monografijah (16 %). Najmanj anketiranih objavlja znanstvene monografije (4 %). Pod kategorijo »drugo« (1 %) so anketirani navedli, da objavljajo vse od navedenega.

Q9 - Kolikšen odstotek vaših objavljenih znanstvenih del je rezultat raziskav, ki so bile v celoti ali delno (vsaj 50 %) financirane z javnimi sredstvi?

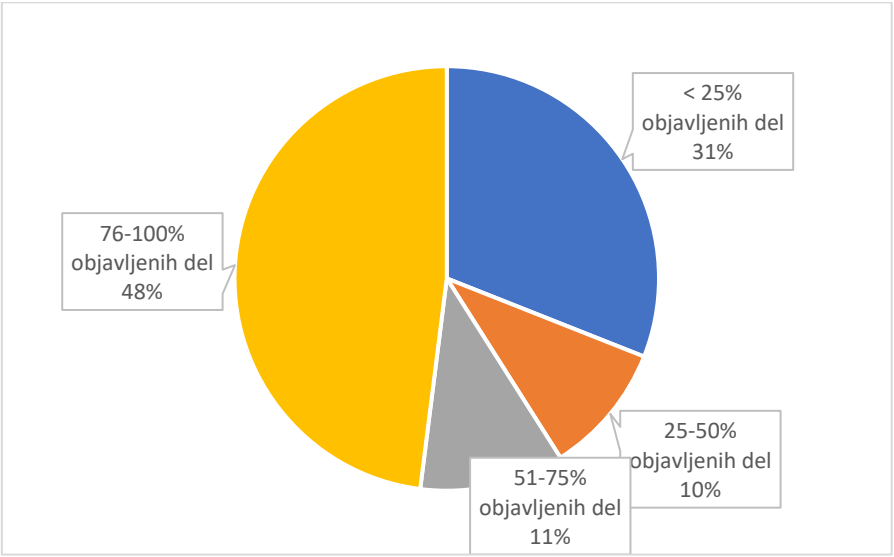

n=160

Graf 7: Odstotek objavljenih znanstvenih del anketiranih, ki so rezultat raziskav, vsaj 50 % financiranih z javnimi sredstvi

Skoraj polovica anketiranih (76 oz. 48 %), ki so odgovorili na vprašanje, navaja, da je med 76 in 100 % vseh njihovih objav rezultat raziskav, ki so bile v celoti ali delno (vsaj 50 %) financirane z javnimi sredstvi. Dodatnih 18 anketiranih (11 %) ocenjuje, da ta delež znaša med 51 in 75 %. Manjši delež anketiranih, 16 (10 %), navaja, da je takih objav med 25 in 50 %, medtem ko 50 anketiranih (31 %) ocenjuje, da ta delež znaša manj kot 25 %.

Ugotavljamo, da je pravni režim odprtega dostopa za velik del anketiranih neposredno relevanten, saj velik delež njihovih znanstvenih objav izhaja iz raziskav, ki so vsaj delno financirane z javnimi sredstvi.

Q10 - Katere načine objavljanja ste za znanstvena dela najpogosteje uporabljali v zadnjih 10 letih?

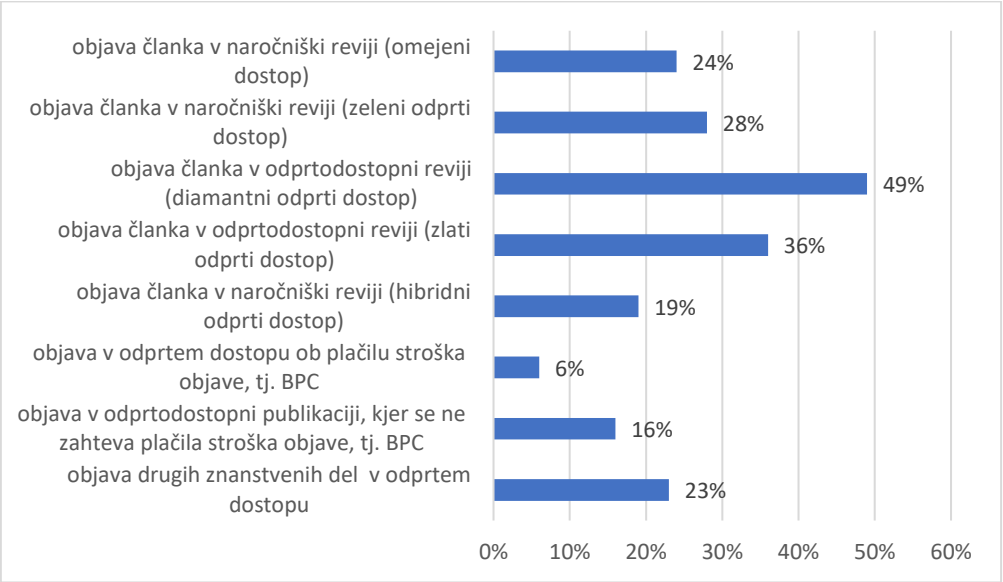

n=160

Graf 8: Najpogostejši načini objavljanja znanstvenih del anketiranih v zadnjih 10 letih

Med načini objavljanja znanstvenih del prevladuje diamantni odprti dostop, katerega poslovni model ne zahteva plačila stroškov objave (brez APC), saj ga je izbralo 49 % anketiranih. Sledita zlati odprti dostop (36 %), ki vključuje plačilo stroškov objave (APC), ter zeleni odprti dostop (28 %), pri katerem se javna dostopnost članka zagotovi z odložitvijo dovoljene različice dela v odprtodostopni repozitorij, običajno po izteku embarga v skladu z založniško politiko.

Kljub razširjenosti odprtega dostopa je naročniški model brez odprte objave (omejeni dostop, kjer je vsebina na voljo le naročnikom) še vedno pogosto prisoten (24 %). Relativno pogosto

so anketirani navedli tudi objavo drugih vrst znanstvenih del v odprtem dostopu (23 %). Anketirani so lahko izbrali več odgovorov (največ tri), zato vsota deležev presega 100 %.

2.2.3 Odgovori na 3. sklop: Poznavanje avtorskega prava

Na vprašanja 3. sklopa je odgovarjalo vseh 190 anketiranih, saj je bil namen vprašanj pridobiti vpogled v poznavanje avtorskega prava tako tistih, ki objavljajo znanstvena dela, kot tudi tistih, ki nudijo strokovno podporo avtorjem znanstvenih del.

Q11 - Kako ocenjujete svoje znanje o osnovnih pojmih slovenskega avtorskega prava (kaj je avtorsko delo, kdo je avtor, katere pravice pridobi avtor s stvaritvijo avtorskega dela ipd.)?

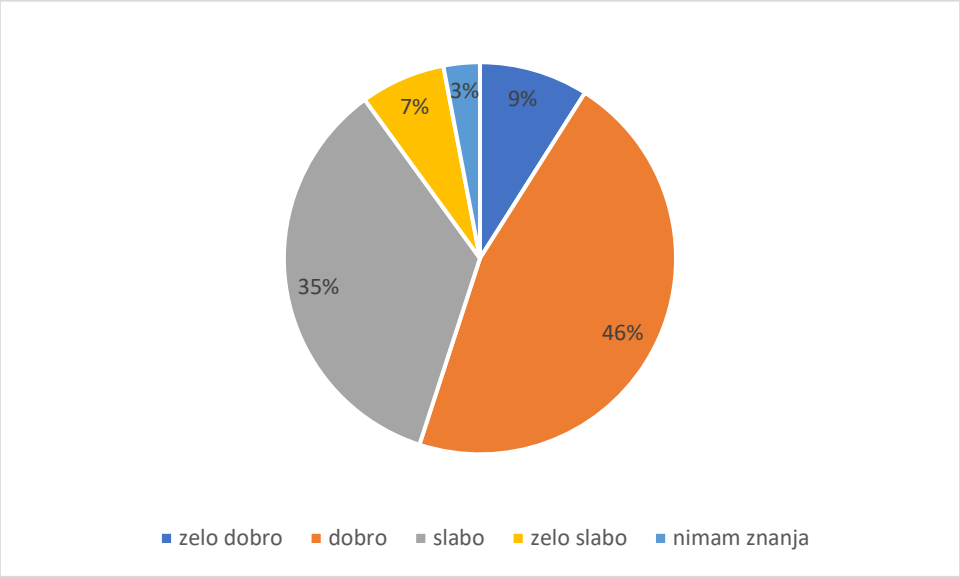

n=190

Graf 9: Znanje anketiranih o osnovnih pojmih avtorskega prava

Večji delež anketiranih (46 %) ocenjuje, da osnovne pojme slovenskega avtorskega prava (npr. kaj je avtorsko delo, kdo je avtor, katere pravice pridobi avtor s stvaritvijo dela ipd.) pozna dobro, dodatnih 9 % pa zelo dobro. Po drugi strani 35 % anketiranih ocenjuje, da osnovne pojme poznajo slabo, 7 % zelo slabo, 3 % pa nimajo znanja.

Raven poznavanja osnovnih pojmov avtorskega prava med anketiranimi je razmeroma raznolika, pri čemer sicer prevladuje dobra samoocena znanja, vendar je delež tistih z nižjo ravnjo znanja še vedno precejšen (45 %).

Q12 - Kako ocenjujete svoje znanje glede prenosa materialnih avtorskih pravic (npr. na založnika)?

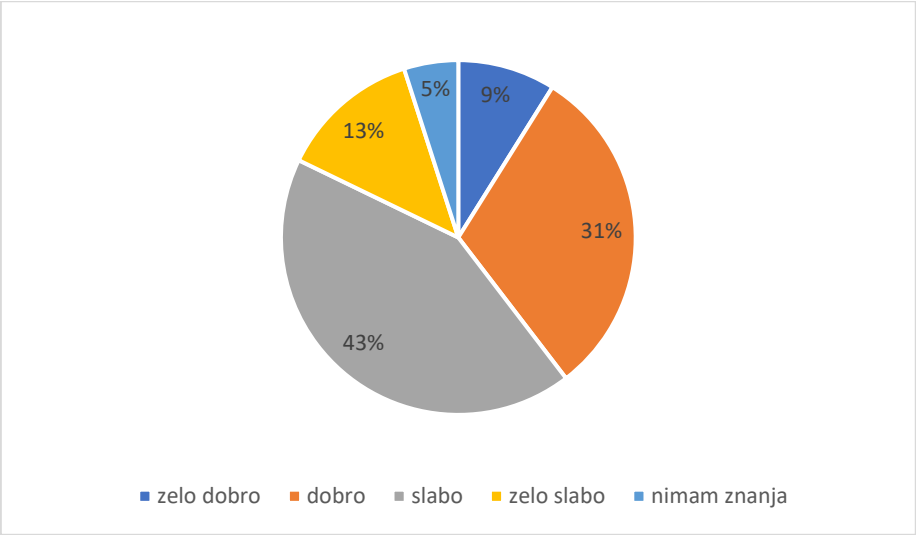

n=190

Graf 10: Znanje anketiranih o prenosu materialnih avtorskih pravic na tretje osebe

Največji delež anketiranih (43 %) ocenjuje, da to področje pozna slabo. Dodatnih 13 % meni, da ga pozna zelo slabo, 5 % pa glede prenosa materialnih avtorskih pravic nima znanja. Po drugi strani 31 % anketiranih ocenjuje, da prenos materialnih avtorskih pravic pozna dobro, 9 % pa zelo dobro. Ugotavljamo, da je poznavanje prenosa materialnih avtorskih pravic na tretje osebe med anketiranimi razmeroma slabo, saj je več kot polovica anketiranih ocenila svoje znanje z nižjo samooceno.

Q13 - Ali poznate in razumete razliko med izključnim in neizključnim prenosom materialnih avtorskih pravic na drugo osebo, npr. na založnika?

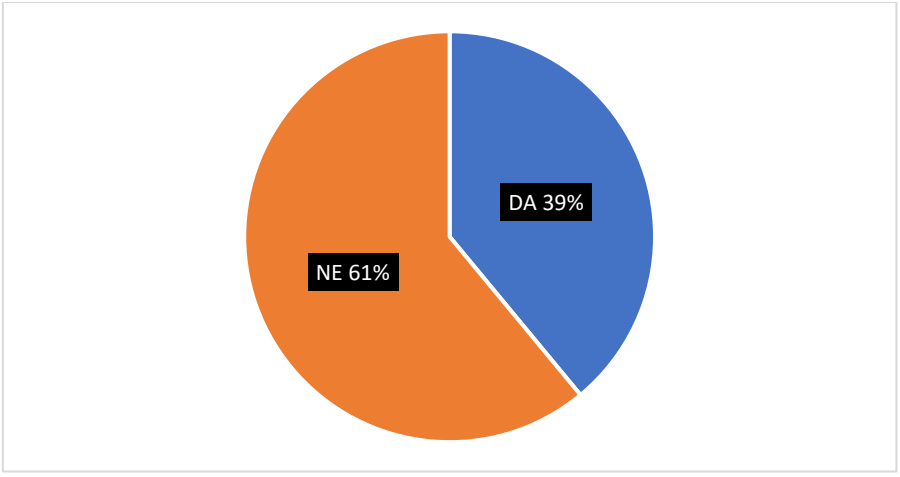

n=190

Graf 11: Poznavanje in razumevanje razlike med izključnim in neizključnim prenosom materialnih avtorskih pravic na drugo osebo

Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (1995) v 74. členu definira izključni in neizključni prenos materialnih avtorskih pravic. Pravi, da neizključni prenos upravičuje imetnika, da na dogovorjeni način uporablja delo poleg avtorja ali drugih imetnikov (avtor torej prenese pravice na drugo osebo, vendar jih hkrati sam obdrži in lahko svoje avtorsko delo še naprej uporablja ter pravice prenaša tudi na druge osebe). Izključni prenos pa upravičuje imetnika, da na dogovorjeni način uporablja delo ob izključitvi avtorja in vseh drugih oseb (avtor z izključnim prenosom ni več imetnik prenesenih materialnih avtorskih pravic na svojem delu).

Na vprašanje, ali poznajo in razumejo razliko med izključnim in neizključnim prenosom materialnih avtorskih pravic na drugo osebo (npr. na založnika), je večina anketiranih, kar 61 %, odgovorila, da razlike ne pozna in ne razume.

Q14 - Kako pomembno se vam zdi, da avtor ohrani materialne avtorske pravice, ko objavi avtorsko delo?

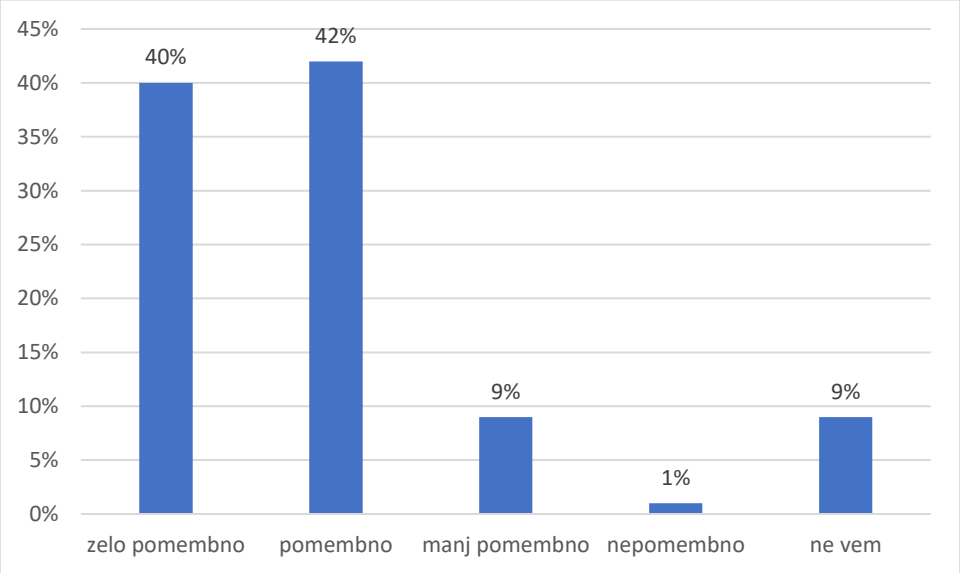

n=190

Graf 12: Mnenje anketiranih o pomembnosti ohranitve materialnih avtorskih pravic ob objavi avtorskega dela

Večina anketiranih (82 %) meni, da je pomembno, da avtor ob objavi dela ohrani materialne avtorske pravice: 42 % jih ocenjuje, da je to pomembno, 40 %, da je zelo pomembno.

Raziskovalci in podporni strokovnjaki se torej večinoma strinjajo, da je ohranitev materialnih avtorskih pravic pomembna. Glede na predhodne odgovore o slabem poznavanju prenosa

pravic na tretje osebe in razlike med izključnim in neizključnim prenosom, pa predvidevamo, da večina ne ve, kako materialne avtorske pravice ohraniti.

Q15 - Ali imate v vaši organizaciji z internim aktom ali na podlagi pogodbe o zaposlitvi posebej urejeno, kdo je imetnik materialnih avtorskih pravic na avtorskih delih, ki nastanejo v okviru delovnega razmerja (avtor ali organizacija/delodajalec)?

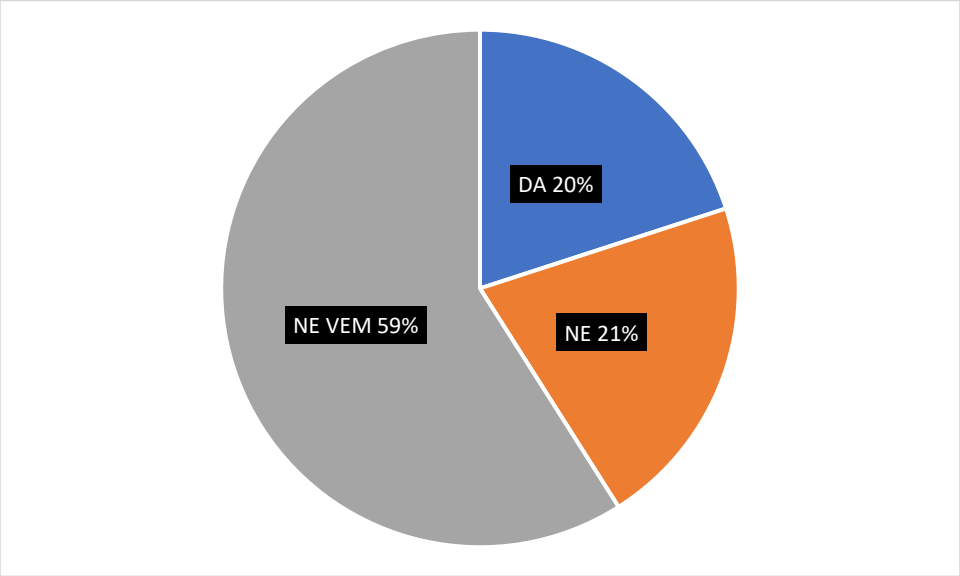

n=190

Graf 13: Urejenost avtorskih pravic na delih iz delovnega razmerja v organizacijah anketiranih

Kar 59 % anketiranih ne ve, ali je v njihovi organizaciji z internim aktom ali na podlagi pogodbe o zaposlitvi posebej urejeno, kdo je imetnik materialnih avtorskih pravic na delih, nastalih v okviru delovnega razmerja. 20 % anketiranih navaja, da je to urejeno, 21 % pa, da v njihovi organizaciji to ni posebej urejeno. Iz navedenih podatkov je mogoče sklepati, da velik delež anketiranih nima jasne informacije o tem, kdo je imetnik materialnih avtorskih pravic na avtorskih delih, ki jih ustvarijo v okviru delovnega razmerja.

Če organizacije področja nimajo posebej urejenega, velja 101. člen Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (1995). Ta določa, da so materialne avtorske pravice in druge pravice avtorja na avtorskem delu, ki ga ustvari delojemalec (avtor) pri izpolnjevanju svojih obveznosti ali po navodilih delodajalca (avtorsko delo iz delovnega razmerja), izključno prenesene na delodajalca za deset let od dokončanja dela.

Q16 - Kdo je imetnik materialnih avtorskih pravic na avtorskem delu, ki ga ustvarite v okviru delovnega razmerja?

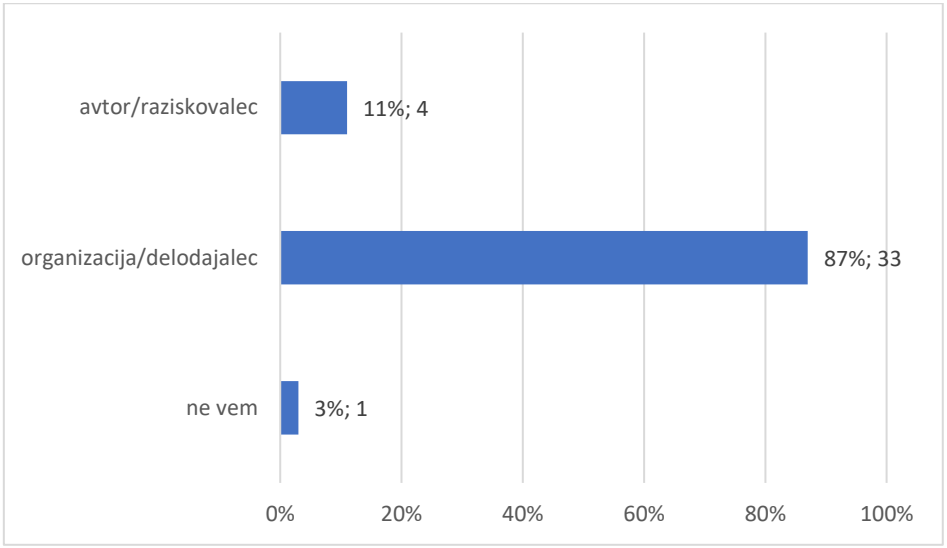

Graf 14: Kdo je imetnik materialnih avtorskih pravic na avtorskem delu, ustvarjenem v okviru delovnega razmerja, na institucijah anketiranih

Na vprašanje, kdo je imetnik materialnih avtorskih pravic na avtorskem delu, ustvarjenem v okviru delovnega razmerja, so odgovarjali le anketirani, ki so na predhodno vprašanje odgovorili z »da«, to je 38 anketiranih. Med njimi jih je 33 (87 %) odgovorilo, da je imetnik pravic organizacija oziroma delodajalec, štirje (11 %), da je imetnik avtor oziroma raziskovalec, en anketirani pa, da ne ve.

Q17 - Ali poznate licence Creative Commons in razumete razlike med posameznimi licencami (CC BY, CC BY-SA, CC BY-NC, CC BY-NC-SA, CC BY-ND, CC BY-NC-ND)?

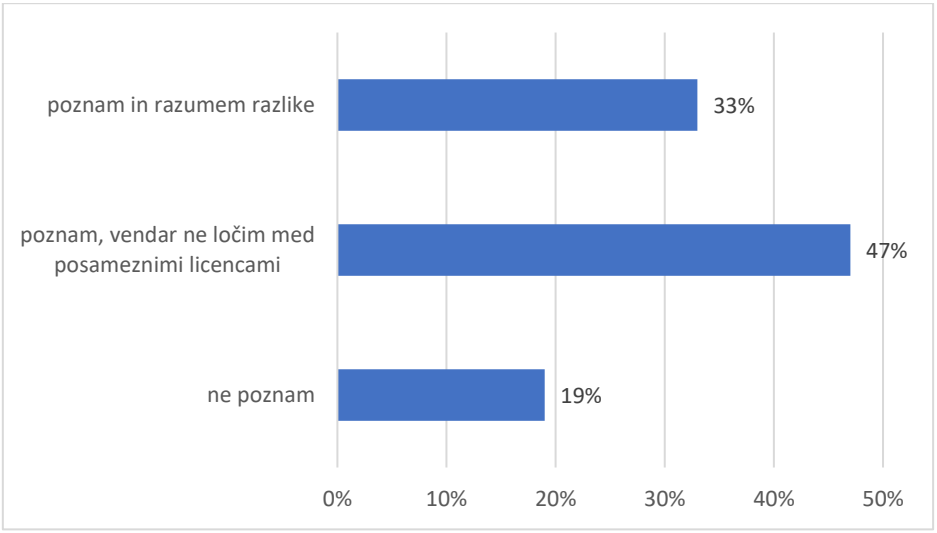

Graf 15: Poznavanje licenc Creative Commons

Največji delež anketiranih (47 %) navaja, da licence Creative Commons sicer pozna, vendar ne razlikuje med posameznimi licencami. 33 % anketiranih licence pozna in razume razlike med njimi, medtem ko 19 % licenc sploh ne pozna.

Rezultati kažejo, da je poznavanje licenc Creative Commons med anketiranimi razmeroma slabo, zlasti razumevanje razlik med posameznimi licencami.

2.2.4 Odgovori na 4. sklop: Poznavanje zahtev odprtega dostopa do rezultatov raziskav v skladu s slovensko zakonodajo in praksa objavljanja raziskovalnih rezultatov

Q18 - Ali poznate zahteve Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID) glede odprtega dostopa do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov?

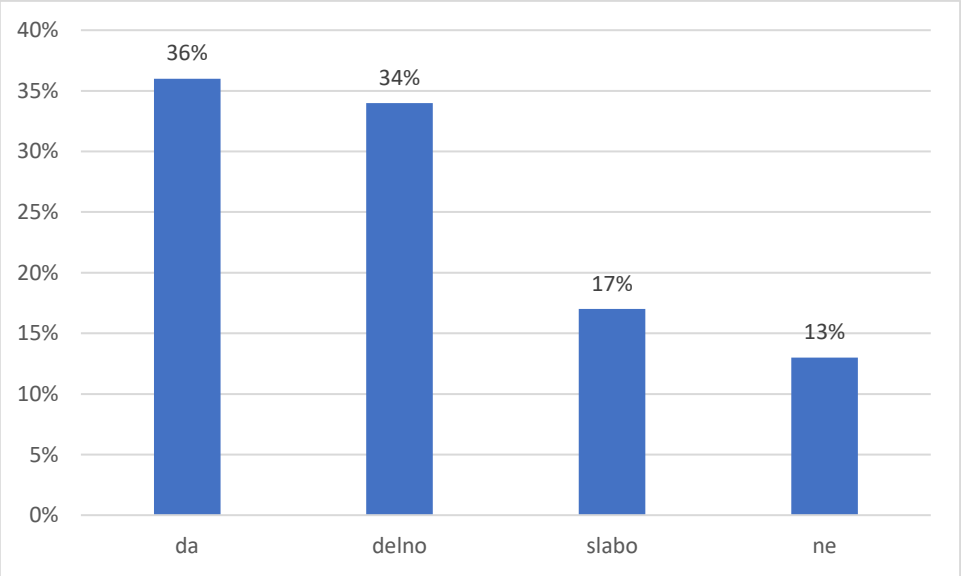

n=190

Graf 16: Poznavanje zahtev Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti glede odprtega dostopa do znanstvenih objav

Največ anketiranih (36 %) navaja, da poznajo zahteve Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID) glede odprtega dostopa do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov, dodatnih 34 % zahteve pozna delno. 17 % jih pozna slabo, 13 % pa jih sploh ne pozna.

Q19 - Kako dobro poznate določbe Uredbe o izvajanju znanstvenoraziskovalnega dela v skladu z načeli odprte znanosti, ki se nanašajo na upravljanje avtorskih pravic v skladu z načeli odprte znanosti (obveznost neizključnega prenosa pravic, objave pod določenimi Creative Commons licencami ipd.)?

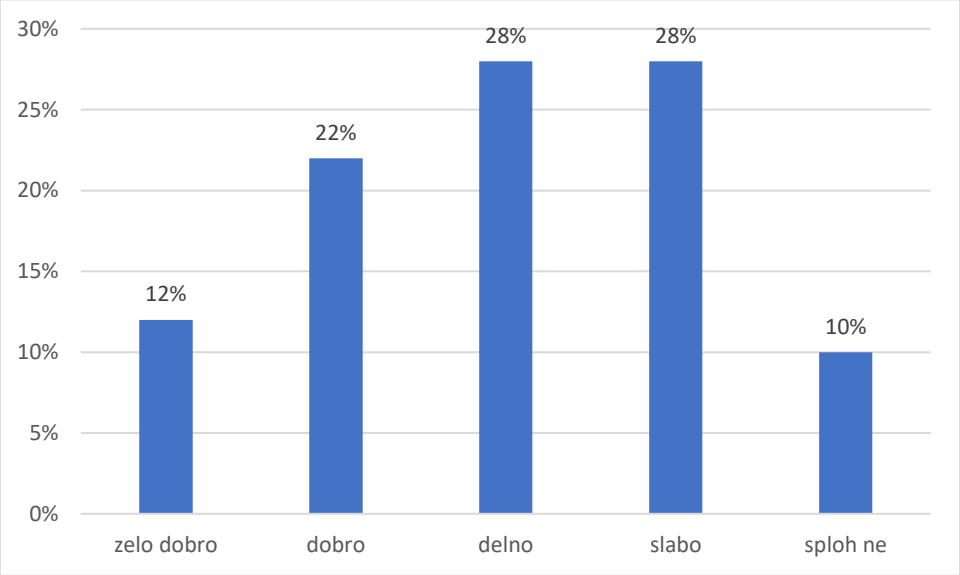

n=190

Graf 17: Poznavanje določb Uredbe o izvajanju znanstvenoraziskovalnega dela v skladu z načeli odprte znanosti, ki se nanašajo na upravljanje avtorskih pravic

Glede poznavanja določb Uredbe o izvajanju znanstvenoraziskovalnega dela v skladu z načeli odprte znanosti, ki se nanašajo na upravljanje avtorskih pravic v skladu z načeli odprte znanosti (npr. obveznost neizključnega prenosa pravic, objave pod določenimi Creative Commons licencami) je 28 % anketiranih odgovorilo, da določbe pozna delno, prav tako 28 %, da jih pozna slabo, 10 % pa določb sploh ne pozna. 12% anketiranih določbe pozna zelo dobro in 22 % dobro.

Analiza odgovorov kaže, da je poznavanje določb uredbe med anketiranimi razmeroma nizko, saj prevladujejo odgovori z delnim ali slabim poznavanjem.

Q20 - Kako vaša organizacija obvešča raziskovalce o obveznosti zagotovitve odprtega dostopa rezultatov raziskav?

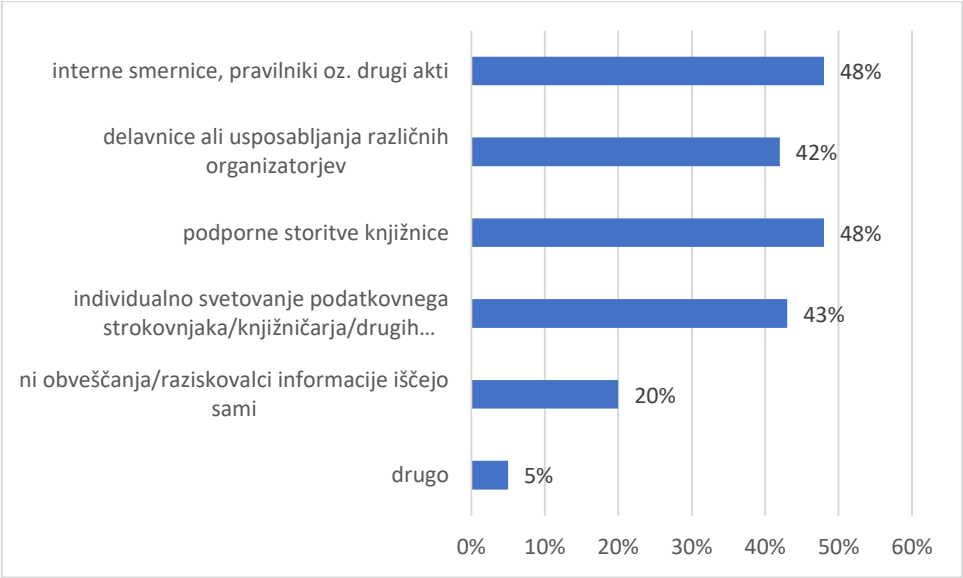

n=190

Graf 18: Kako organizacije obveščajo raziskovalce o obveznosti zagotavljanja odprtega dostopa

Pri vprašanju, kako njihova organizacija obvešča raziskovalce o obveznosti zagotavljanja odprtega dostopa do rezultatov raziskav, so anketirani lahko izbrali več odgovorov, zato seštevek deležev presega 100 %.

Anketirani so večinoma izbrali vse ponujene možnosti, in sicer, da jih organizacije obveščajo prek podpornih storitev knjižnic (48 %), z internimi smernicami, pravilniki in drugimi akti (48 %), z individualnim svetovanjem podatkovnih strokovnjakov, knjižničarjev ali drugih podpornih strokovnjakov (43 %) ter prek delavnic in usposabljanj različnih organizatorjev (42 %). Pod kategorijo »drugo« (5 %) so anketirani navedli, da informacije pridobijo prek intraneta oziroma internega spletnega portala, po elektronski pošti in na podlagi zahtev financerjev projektov, dva anketirana pa sta odgovorila, da ne vesta.

Kar 20 % anketiranih je navedlo, da jih organizacija o tem ne obvešča in da informacije pridobivajo sami.

Q21 - Ali ob objavi znanstvenega dela v publikaciji preverite, katere materialne avtorske pravice ohranite?

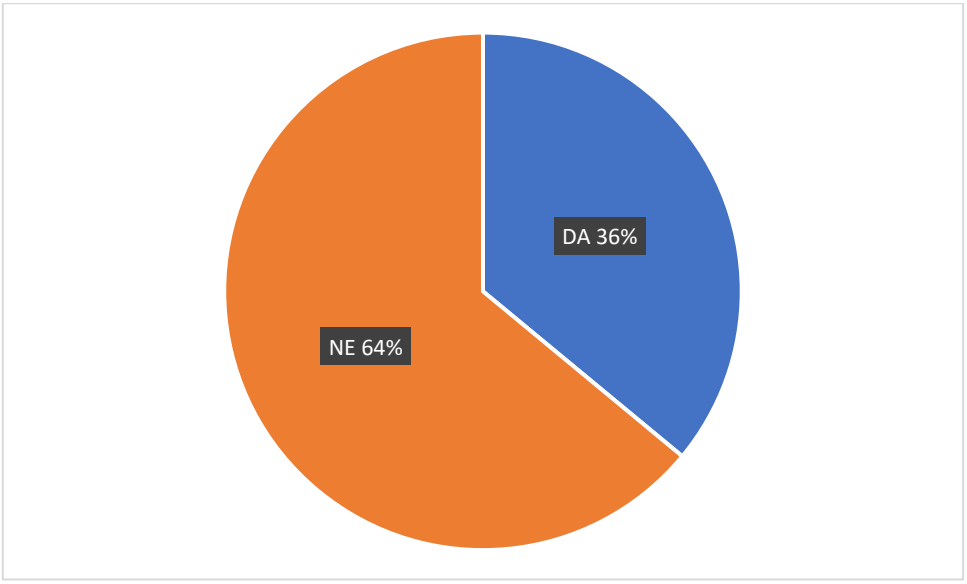

n=160

Graf 19: Ali anketirani ob objavi znanstvenega dela v publikaciji preverijo, katere materialne avtorske pravice ohranijo

Pri vprašanju, ali ob objavi znanstvenega dela v publikaciji preverijo, katere materialne avtorske pravice ohranijo, je sodelovalo 160 anketiranih (tj. tisti, ki so pri uvodnih vprašanjih navedli, da so objavili že vsaj eno znanstveno delo). Kar 64 % (102) jih ob objavi ne preveri, katere materialne avtorske pravice ohranijo.

Q22 - Kako preverite, katere materialne avtorske pravice ohranite?

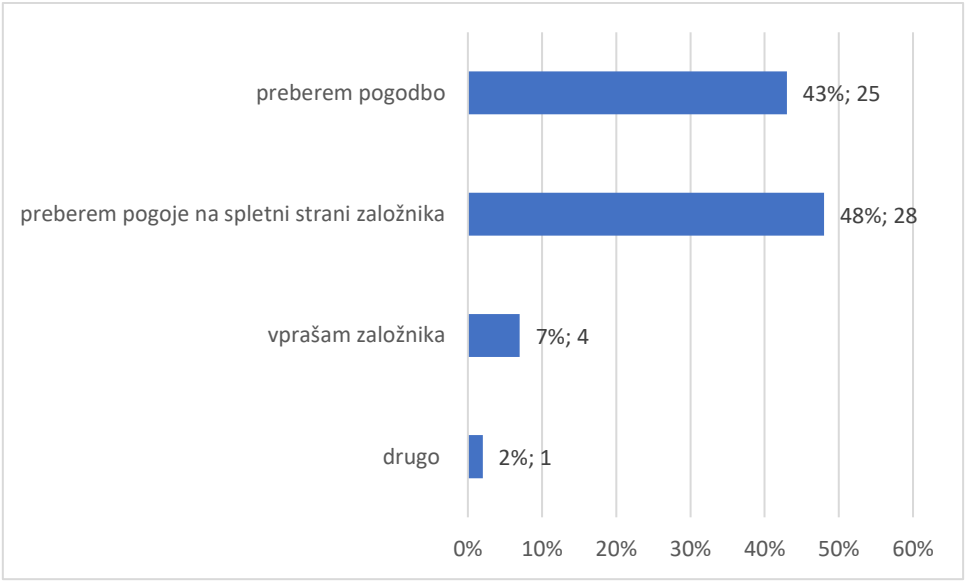

n=58

Graf 20: Način preverjanja ohranjenih materialnih avtorskih pravic

Na vprašanje, kako preverijo, katere materialne avtorske pravice ohranijo, je odgovorilo 58 anketiranih, ki so na predhodno vprašanje odgovorili pritrdilno. Med njimi jih največ, to je 28 (48 %), to stori z branjem pogojev na spletni strani založnika, 25 (43 %) jih prebere pogodbo, 4 anketirani (7 %) pa vprašajo založnika. Pod možnostjo »drugo« je en anketirani navedel, da preveri tako pogodbo kot tudi spletno stran založnika.

Q23 - Ali se pogajate z založniki glede pogojev objave znanstvenega dela (npr. glede prenosa avtorskih pravic, odprtega dostopa, izbire licence, shranitve dela v repozitorij ipd.)?

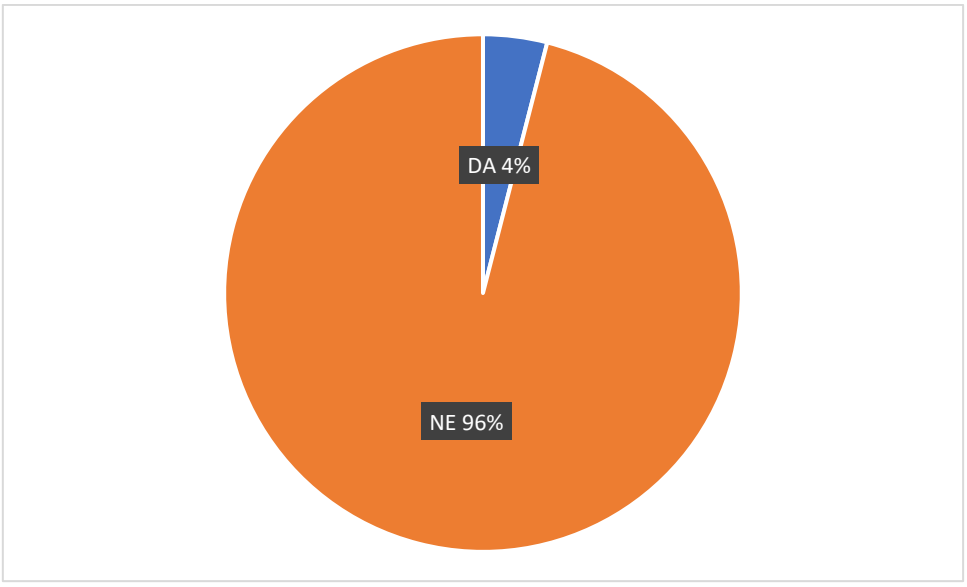

n=160

Graf 21: Ali se anketirani pogajajo z založniki glede pogojev objave znanstvenega dela

Med sodelujočimi, ki imajo izkušnje z objavljanjem znanstvenih del, se kar 154 anketiranih (96 %) z založniki ne pogaja glede objave znanstvenega dela (npr. glede prenosa avtorskih pravic, odprtega dostopa, izbire licence ali shranitve dela v repozitorij), medtem ko je pritrdilno odgovorilo le 6 anketiranih (4 %).

Q24 - Navedite, o čem se pogajate z založniki.

Tisti, ki se pogajajo (6 anketiranih), so navedli, da se pogajajo o različnih vidikih objave, kot so: brezplačna dostopnost za študente in zainteresirane bralce v raziskovalne in pedagoške namene, obseg prenosa pravic, dovoljene uporabe, finančni pogoji ter prenos (ne)izključnih materialnih avtorskih pravic.

Q25 - Kako pogosto poskušate pri pogodbah z založniki ohraniti materialne avtorske pravice in jih na založnika prenesti le neizključno?

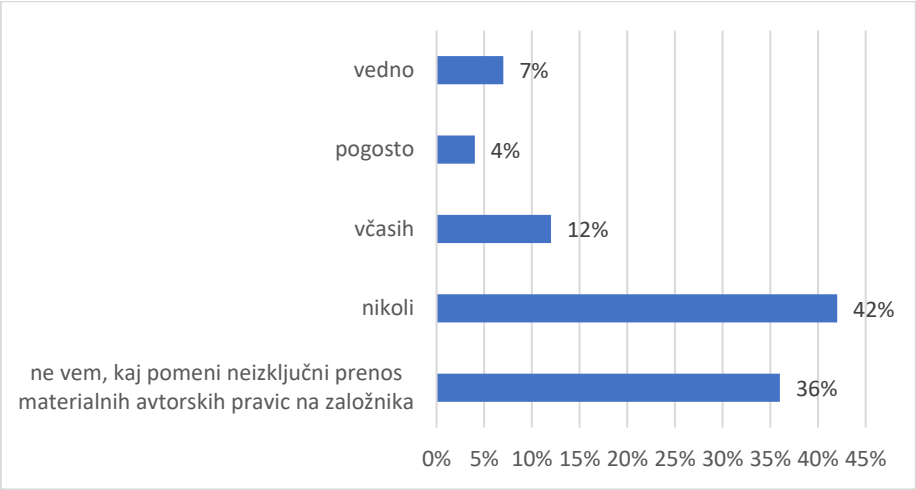

n=160

Graf 22: Kako pogosto anketirani poskušajo ohraniti materialne avtorske pravice in jih na založnika prenesti le neizključno

Na vprašanje, kako pogosto poskušajo pri pogodbah z založniki ohraniti materialne avtorske pravice in jih na založnika prenesti le neizključno, je odgovorilo 160 anketiranih, ki imajo izkušnje z objavo znanstvenih del. Največji delež anketiranih (42 % oziroma 67) navaja, da tega nikoli ne poskušajo, 12 % (19) jih poskuša včasih, 7 % (11) vedno, 4 % (6) pa pogosto. 36 % (57) anketiranih ne ve, kaj pomeni neizključni prenos materialnih avtorskih pravic na založnika. Odgovori kažejo na nizko raven aktivnega upravljanja avtorskih pravic med anketiranimi ter na pomanjkljivo razumevanje neizključnega prenosa pravic.

Q26 - Kako uspešni ste pri pogajanjih z založniki glede pridržanja materialnih avtorskih pravic?

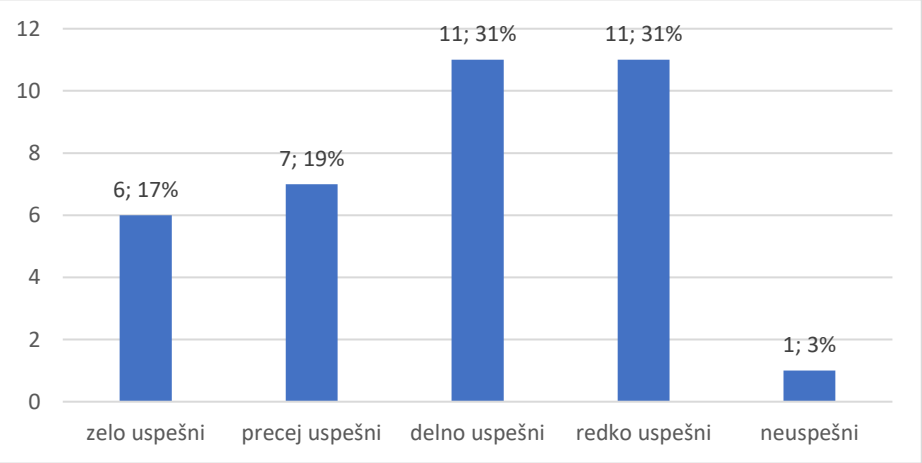

n=36

Graf 23: Uspešnost anketiranih pri pogajanjih z založniki glede pridržanja materialnih avtorskih pravic

Med 36 anketiranimi, ki poskušajo pri pogodbah z založniki ohraniti materialne avtorske pravice oziroma jih prenesti le neizključno, jih je 6 (17 %) navedlo, da so pri pogajanjih zelo uspešni, 7 (19 %), da so precej uspešni in 11 (31 %), da so delno uspešni. 11 (31 %) jih je navedlo, da so redko uspešni in 1 (3 %), da je neuspešen.

Rezultati kažejo, da je uspešnost pogajanj omejena, kar potrjuje šibko pogajalsko pozicijo raziskovalcev.

Q27 - Katere ovire najpogosteje srečujete pri pogajanjih z založniki? (možnih več odgovorov)

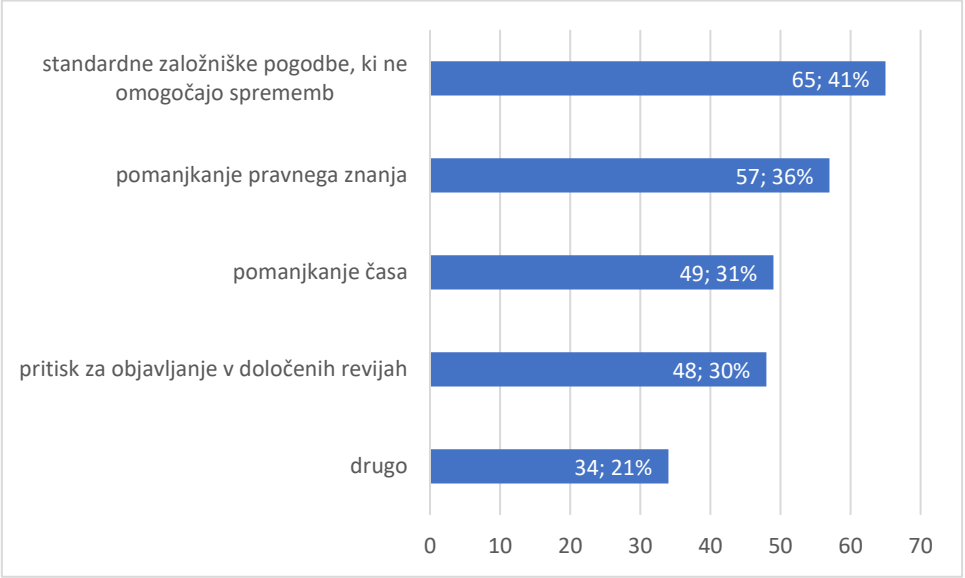

Graf 24: Ovire, s katerimi se anketirani najpogosteje srečujejo pri pogajanjih z založniki

Na vprašanje je odgovarjalo 160 anketiranih, pri čemer so lahko izbrali več odgovorov (največ tri), zato vsota deležev presega 100 %. Anketirani najpogosteje (41 %) kot oviro navajajo standardne založniške pogodbe, ki ne omogočajo sprememb. Sledijo ovire pomanjkanje pravnega znanja (36 %), pomanjkanje časa (31 %) ter pritisk za objavljanje v določenih revijah (30 %).

Pod kategorijo »drugo«, ki jo je izpolnilo 21 % oziroma 34 anketiranih, odgovori dodatno potrjujejo navedene ugotovitve. Anketirani izpostavljajo, da se sploh ne pogajajo z založniki ali da za to nimajo dovolj znanja in izkušenj. Opozarjajo tudi na pomanjkanje institucionalne

podpore ter šibko pogajalsko moč posameznih raziskovalcev, ki bi jo po njihovem mnenju morali prevzeti konzorciji ali organizacije.

Q28 - Ali ima vaša organizacija organizirano podporo raziskovalcem pri zagotavljanju odprtega dostopa do rezultatov raziskav (npr. pravno svetovanje, priporočila, pomoč pri pogajanjih z založniki ipd.)?

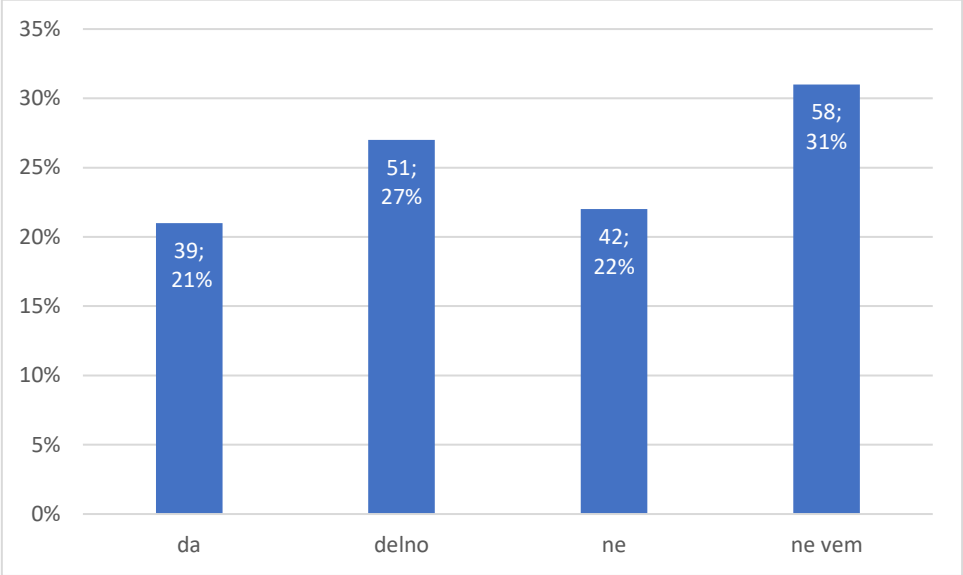

n=190

Graf 25: Ali organizacije anketiranih nudijo podporo raziskovalcem pri zagotavljanju odprtega dostopa do rezultatov raziskav

Glede organizirane podpore raziskovalcem pri zagotavljanju odprtega dostopa do rezultatov raziskav (npr. pravno svetovanje, priporočila, pomoč pri pogajanjih z založniki ipd.), 21 % anketiranih navaja, da njihova organizacija takšno podporo zagotavlja, 27 %, jih navaja, da je podpora vzpostavljena le delno, 22 % pa, da te podpore ni. Kar 31 % sodelujočih ne ve, ali je takšna podpora v njihovi organizaciji sploh vzpostavljena.

2.2.5 Odgovori na 5. sklop: Pravica do sekundarnega publiciranja

Q29 - Kaj storite, če je bila raziskava financirana z javnimi viri najmanj v višini 50 % in morate zagotoviti takojšnji odprti dostop do znanstvenega dela, vendar ste ga objavili v naročniški reviji oz. v publikaciji z omejenim dostopom?

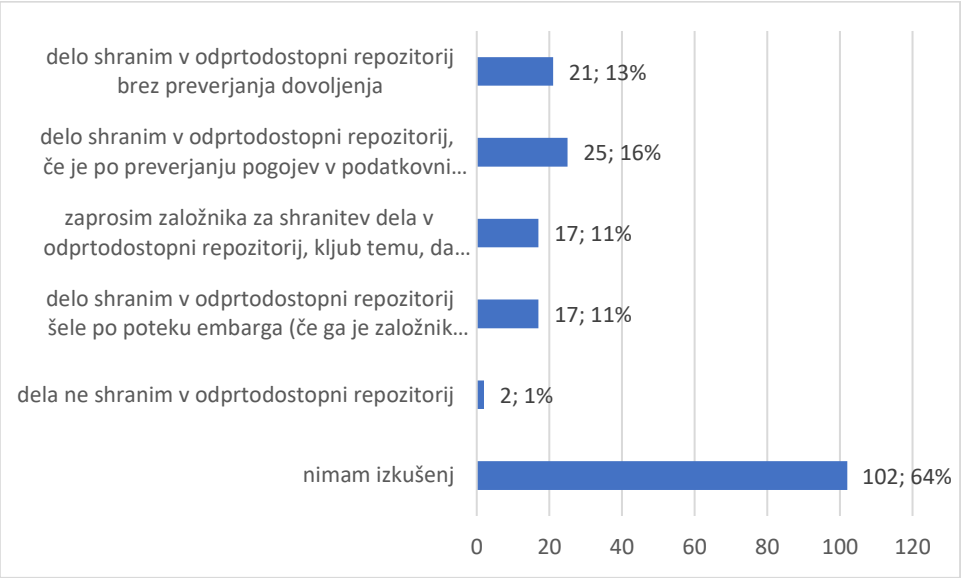

Graf 26: Kako anketirani zagotovijo odprti dostop do znanstvenega dela kljub objavi v naročniški reviji/publikaciji z omejenim dostopom

Na vprašanje, kaj storijo v primeru, ko je raziskava financirana z javnimi viri (vsaj 50 %) in morajo zagotoviti takojšnji odprti dostop, vendar je delo objavljeno v naročniški publikaciji, je odgovarjalo 160 anketiranih, ki so že objavili znanstveno delo. Izbrali so lahko dva odgovora, zato vsota deležev presega 100 %.

Kar 64 % (102) anketiranih s takšno situacijo še nima izkušenj. Podatek je mogoče razlagati na več načinov. Anketirani se morda že pred objavo pozanimajo o možnostih odprtega dostopa in zato izberejo publikacijo, ki omogoča takojšnji odprti dostop. Možno je tudi, da njihove objave niso nastale v okviru raziskav, ki so bile vsaj 50 % financirane z javnimi sredstvi, ali pa odprti dostop kljub obveznosti ni bil zagotovljen. Analiza je pokazala, da bi bilo za natančnejšo interpretacijo smiselno vključiti dodatno podvprašanje.

16 % (25) anketiranih navaja, da delo shranijo v odprtodostopni repozitorij, če je to po preverjanju pogojev v podatkovni zbirki Jisc Open Policy Finder dovoljeno. 13 % (21) jih delo shrani v repozitorij brez preverjanja dovoljenja. 11 % (17) anketiranih navaja, da v takem

primeru zaprosijo založnika za dovoljenje za shranitev dela v odprtodostopni repozitorij, čeprav založnikovi splošni pogoji tega ne dopuščajo. Enako jih 11% navaja, da delo shranijo šele po poteku embarga (če je ta določen). 1 % oziroma 2 anketirana pa navajata, da dela v takem primeru ne shranita v odprtodostopni repozitorij.

Q30 - Ali poznate razliko med objavljeno različico znanstvenega dela (Version of Record - VoR) in recenziranim rokopisom, sprejetim v objavo (Author Accepted Manuscript - AAM)?

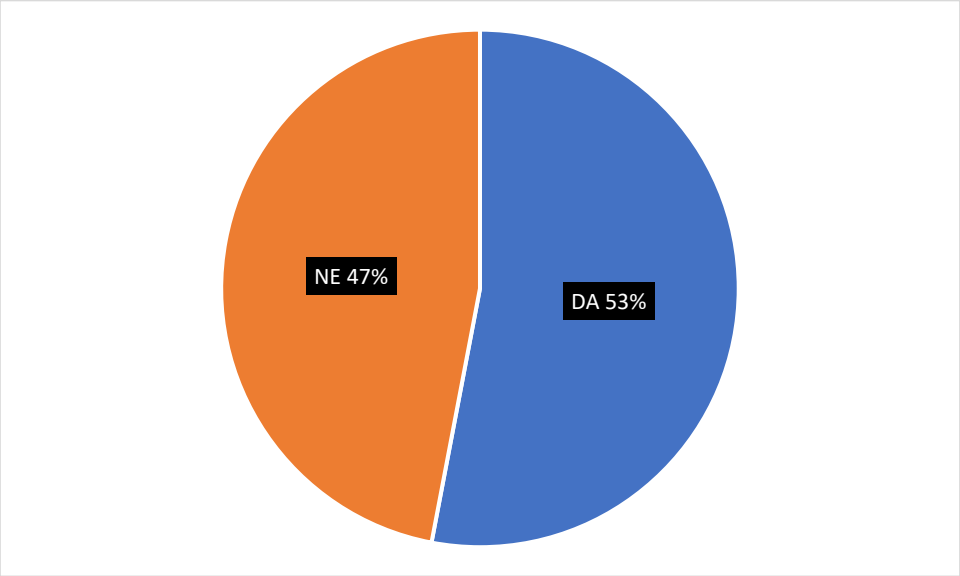

n=190

Graf 27: Poznavanje razlike med VoR in AAM

Pri znanstvenih delih izraza Version of Record (VoR) in Author Accepted Manuscript (AAM) označujeta različne verzije publikacije v procesu znanstvenega objavljanja. Izraza se pogosto uporabljata v kontekstu odprte znanosti, repozitorijev in založniških politik. AAM je različica publikacije, ki je bila recenzirana in sprejeta v objavo ter vsebuje vse popravke recenzentov, vendar še nima založnikove končne grafične podobe, lektoriranja ali oblikovanja. VoR pa je končna, uradno objavljena verzija publikacije, ki jo izda založnik.

Nekoliko več kot polovica anketiranih (53 %) pozna razliko med objavljeno različico znanstvenega dela (Version of Record - VoR) in recenziranim rokopisom, sprejetim v objavo (Author Accepted Manuscript - AAM), medtem ko je kar 47 % ne pozna. Rezultati kažejo, da je poznavanje razlike med VoR in AAM pomanjkljivo.

Q31 - Ali ste seznanjeni s pravico do sekundarnega publiciranja, kot jo določata 6. in 7. odstavek 41. člena ZZrID?

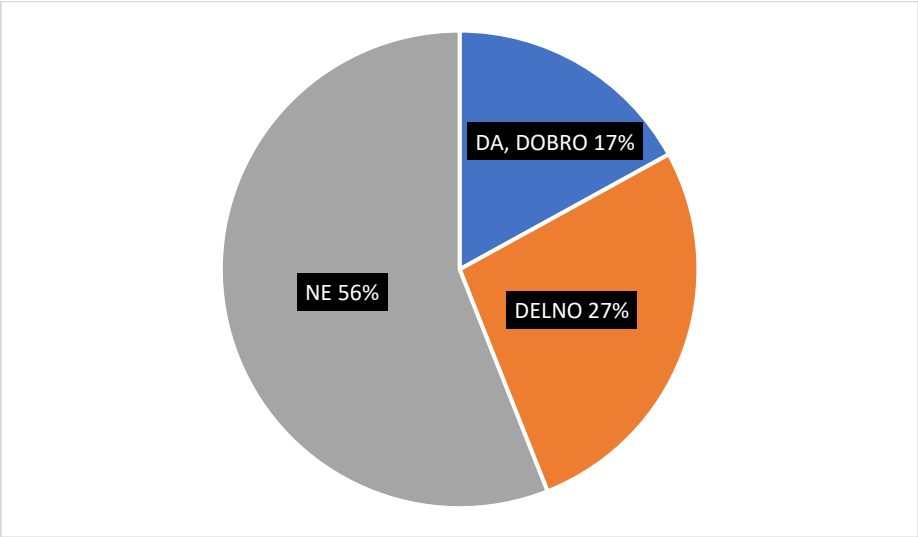

n=190

Graf 28: Seznanjenost anketiranih s pravico do sekundarnega publiciranja iz 6. in 7. odstavka ZZrID

Večina anketiranih (56 %) ni seznanjena s pravico do sekundarnega publiciranja, kot jo določata 6. in 7. odstavek 41. člena ZZrID. 27 % anketiranih je s pravico delno seznanjenih, medtem ko jo le 17 % pozna dobro.

Q32 - Ali ste že kdaj uveljavili pravico do sekundarnega publiciranja (npr. objavili znanstveno delo, ki je bilo objavljeno v naročniški reviji z omejenim dostopom, v odprtodostopnem repozitoriju)?

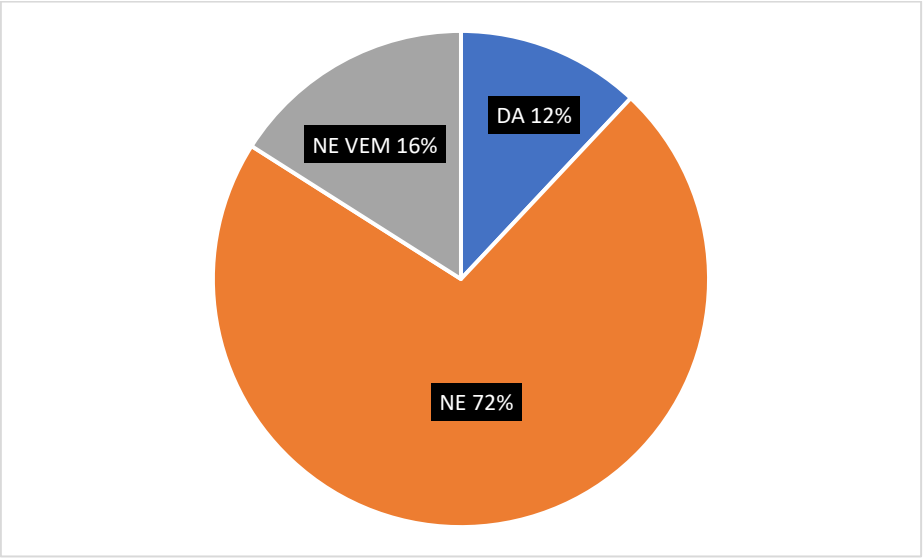

n=160

Graf 29: Delež anketiranih, ki so že uveljavili pravico do sekundarnega publiciranja

Na vprašanje ali so že kdaj uveljavili pravico do sekundarnega publiciranja, je odgovarjalo 160 anketiranih, ki ima izkušnje z objavo znanstvenih del. Od tega 72 % (115) anketiranih pravice do sekundarnega publiciranja še nikoli ni uveljavilo, 12 % (19) anketiranih je navedlo, da so to pravico že uveljavili, 16 % (26) pa je odgovorilo, da ne vedo.

Q33 - Približno kolikokrat ste pravico do sekundarnega publiciranja že uveljavili?

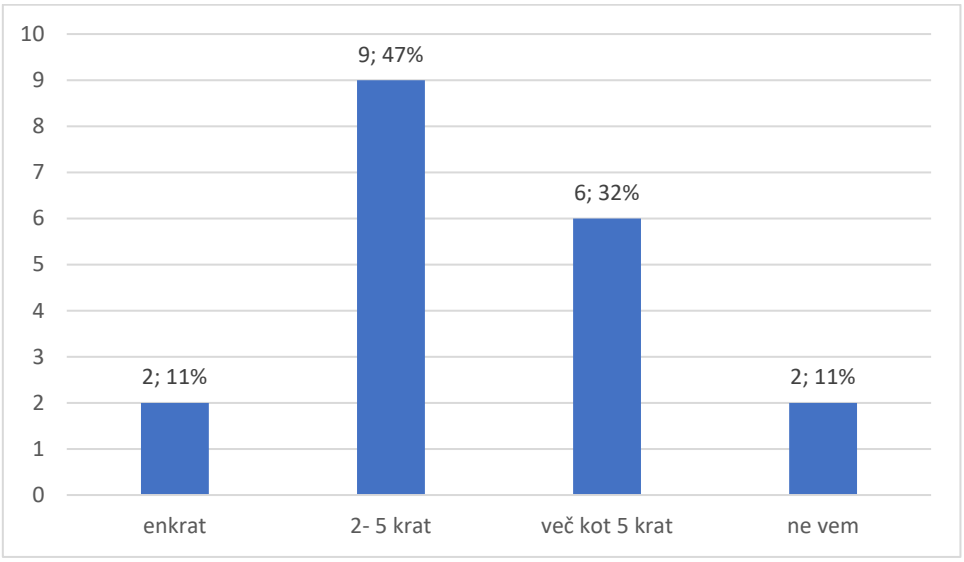

n=19

Graf 30: Kolikokrat so anketirani že uveljavili pravico do sekundarnega publiciranja

Med 19 anketiranimi, ki so že uveljavili pravico do sekundarnega publiciranja, jih je 9 to pravico uveljavilo 2 do 5-krat, 6 več kot 5-krat, 2 enkrat, 2 pa sta odgovorila, da ne vesta.

Q34 - Katero različico publikacije ste ponovno objavili v odprtodostopnem repozitoriju?

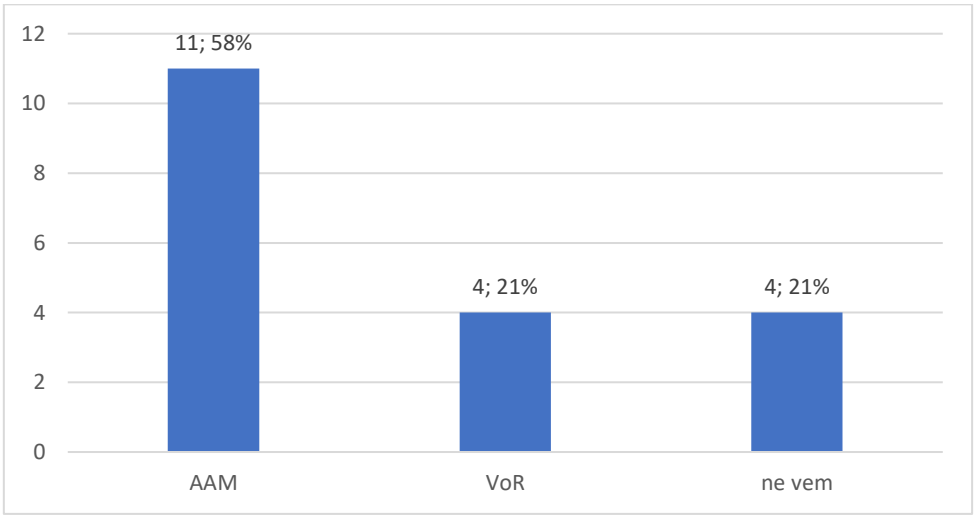

n=19

Graf 31: Različica publikacije, ki so jo anketirani objavili v repozitoriju na podlagi pravice do sekundarnega publiciranja

Med 19 anketiranimi, ki so že uveljavili pravico do sekundarnega publiciranja, jih je 11 navedlo, da so objavili različico Author Accepted Manuscript (AAM), 4 različico Version of Record (VoR), 4 pa so odgovorili, da ne vedo.

Q35 - Ali ste pri ponovni objavi v repozitoriju različici publikacije določili licenco Creative Commons, čeprav znanstveno delo ni bilo objavljeno pod izbrano licenco oz. je bilo objavljeno z omejenim dostopom in ste materialne avtorske pravice prenesli izključno na založnika?

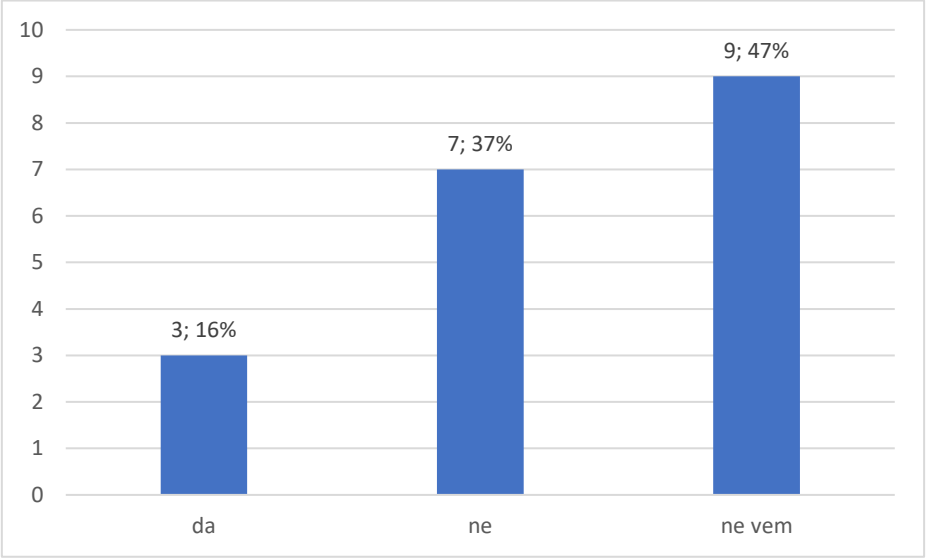

n=19

Graf 32: Določitev Creative Commons licence delu, ki je bilo shranjeno v repozitorij na podlagi pravice do sekundarnega publiciranja

Na vprašanje, ali so ob ponovni objavi v repozitoriju publikaciji določili licenco Creative Commons, čeprav delo prvotno ni bilo objavljeno pod takšno licenco oziroma so materialne avtorske pravice prenesli izključno na založnika, je odgovorilo 19 anketiranih, ki so že uveljavili pravico do sekundarnega publiciranja. Med njimi jih je 9 navedlo, da ne vedo, 7 jih licence Creative Commons ni določilo, le 3 so jo določili.

Q36 - Ali ste pri takojšnji ponovni objavi v odprtodostopnem repozitoriju publikaciji določili licenco Creative Commons, čeprav je bil določen časovni zamik javne objave (embargo) v odprtem dostopu?

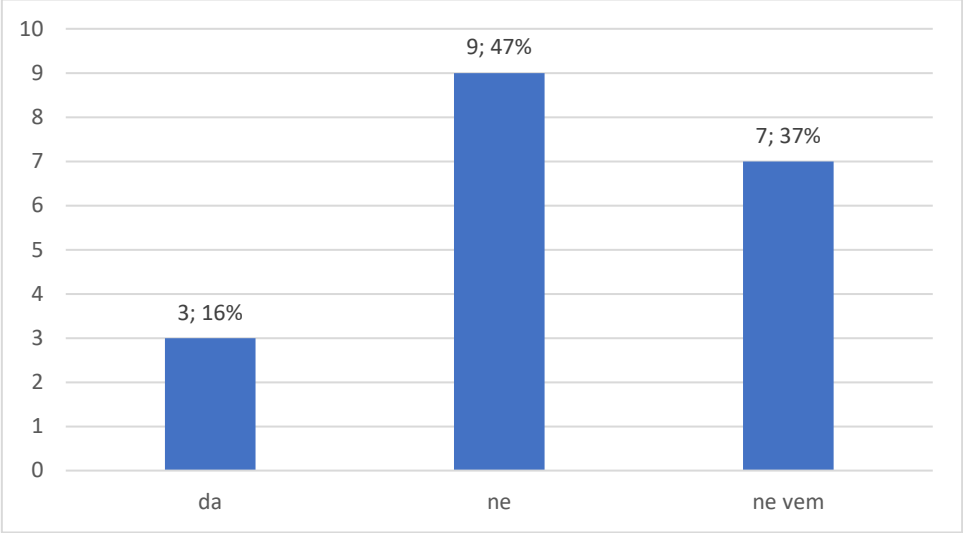

n=19

Graf 33: Določitev Creative Commons licence delu, ki je bilo takoj po objavi shranjeno v repozitorij na podlagi pravice do sekundarnega publiciranja, kljub določenemu časovnemu zamiku javne objave

Na vprašanje je ponovno odgovorilo le 19 anketiranih, ki so že uveljavili pravico do sekundarnega publiciranja. Med temi so 3 anketirani navedli, da so pri takojšnji ponovni objavi v odprtodostopnem repozitoriju publikaciji določili licenco Creative Commons, čeprav je bil določen časovni zamik javne objave (embargo). 9 jih licence ni določilo, 7 pa jih je odgovorilo, da ne vedo.

Vprašanja Q34 – Q36, ki so se nanašala na različico publikacije, ponovno objavljene s strani anketiranih, in določanje licenc Creative Commons ob ponovni objavi, smo vključil predvsem zato, da bi dobili vpogled v praktično uveljavljanje pravice do sekundarnega publiciranja. Določba 41. člena ZZrID namreč različic publikacij izrecno ne omenja, prav tako ne določa pogojev nadaljnje uporabe ponovno objavljenih del. Iz zakonskega besedila je mogoče sklepati, da je dovoljena ponovna objava vseh različic publikacij. Glede nadaljnje uporabe ponovno objavljenih del pa bi si lahko razlagali, da določanje licenc ni predvideno, saj zakon govori zgolj o ponovni objavi oziroma dajanju dela na voljo javnosti. Zaradi majhnega vzorca rezultatov, ne moremo posploševati, kako raziskovalci ravnajo v praksi. Kljub temu menimo,

da bi bilo navedena vprašanja smiselno razjasniti, saj bi jasnejša pravila lahko prispevala k širšemu in samozavestnejšemu uveljavljanju pravice do sekundarnega publiciranja v praksi.

Q37 - Kje ste objavili publikacijo na podlagi pravice do sekundarnega publiciranja?

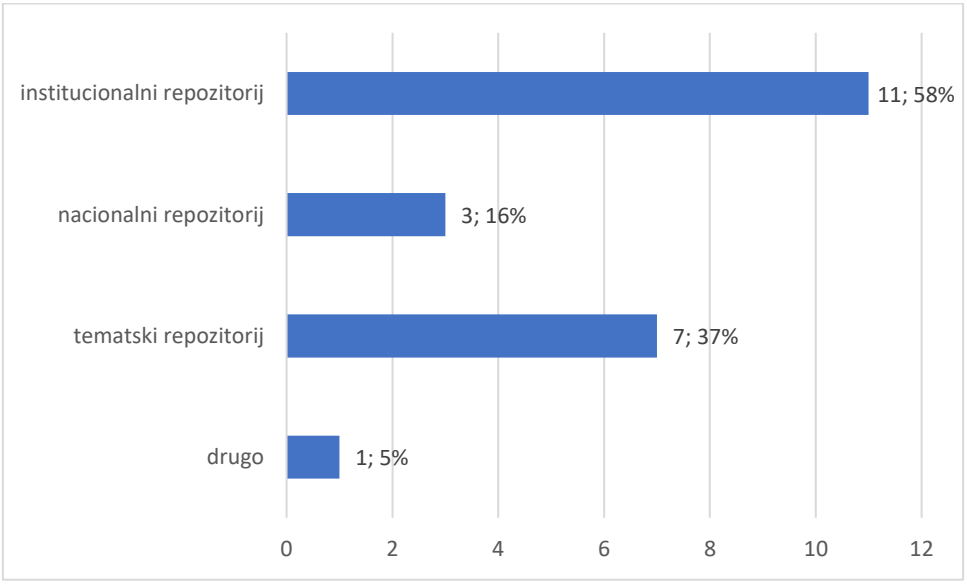

n=19

Graf 34: Mesto ponovne objave publikacije na podlagi pravice do sekundarnega publiciranja

Med 19 anketiranimi jih je 11 objavilo publikacijo na podlagi pravice do sekundarnega publiciranja v institucionalnem repozitoriju, 7 v tematskem repozitoriju, 3 v nacionalnem repozitoriju, 1 pa drugje - v arXiv-u. Ker je bilo možnih več odgovorov vsota deležev presega 100 %.

Q38 - Ali ste pri uveljavljanju pravice do sekundarnega publiciranja naleteli na težave z založnikom?

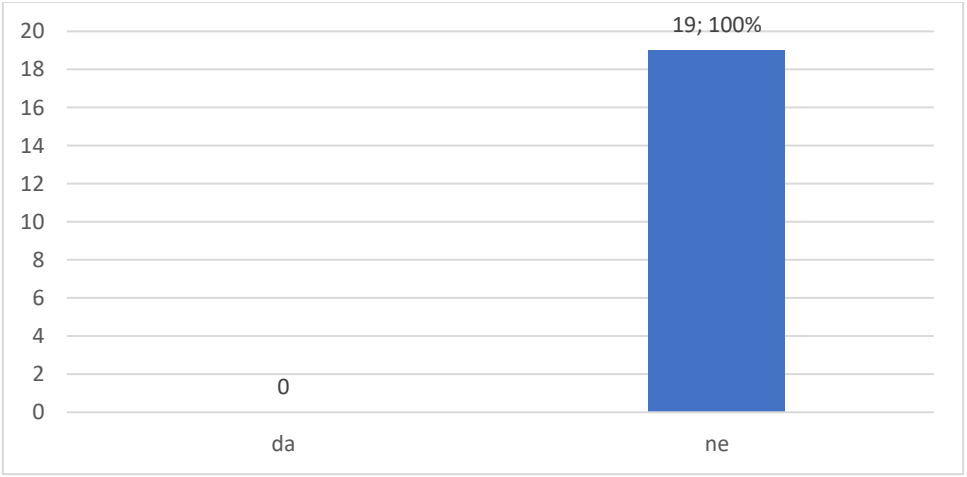

n=19

Graf 35: Težave z založniki pri uveljavljanju pravice do sekundarnega publiciranja

Na vprašanje ali so pri uveljavljanju pravice do sekundarnega publiciranja naleteli na težave z založnikom, je vseh 19 anketiranih odgovorilo, da težav niso imeli.

Q39 – Prosimo, opišite težave.

Ker so vsi anketirani na predhodno vprašanje odgovorili z ne, na to vprašanje ni odgovarjal nihče.

Q40 - Kako dobro, po vašem mnenju, raziskovalci poznajo pravico do sekundarnega publiciranja?

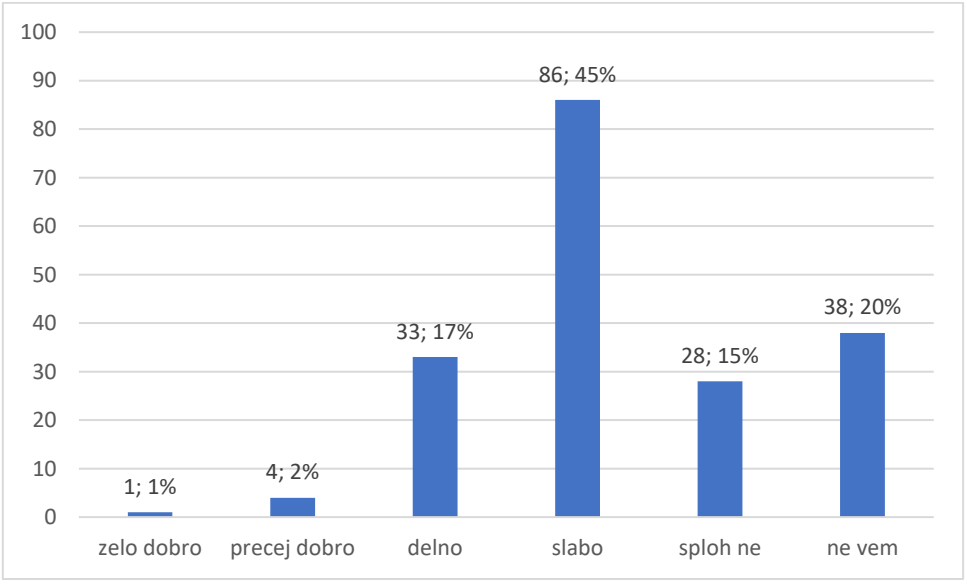

n=190

Graf 36: Mnenje anketiranih o poznavanju pravice do sekundarnega publiciranja med raziskovalci

Večina anketiranih (45 %) meni, da raziskovalci pravico do sekundarnega publiciranja poznajo slabo. 20 % anketiranih ne ve, 17 % jih meni, da jo poznajo delno, 15 % pa, da je sploh ne poznajo. Le 2 % ocenjujeta, da jo poznajo precej dobro, 1 % pa, da ja poznajo zelo dobro.

Q41 - Ali vaša organizacija aktivno spodbuja uveljavljanje pravice do sekundarnega publiciranja (npr. priporočila, smernice, izobraževanja)?

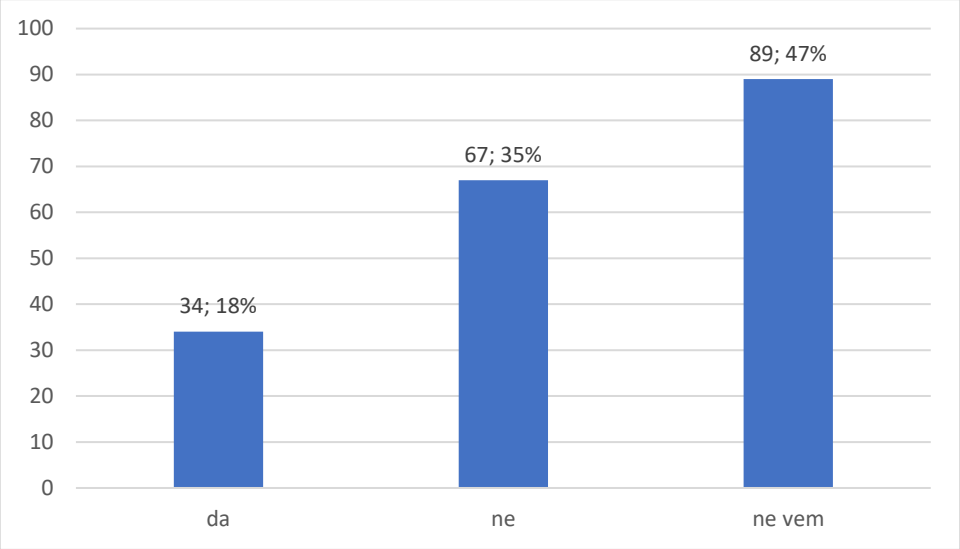

n=190

Graf 37: Spodbujanje uveljavljanja pravice do sekundarnega publiciranja v organizacijah

Kar 47 % anketiranih ne ve, ali njihova organizacija aktivno spodbuja uveljavljanje pravice do sekundarnega publiciranja (npr. s priporočili, smernicami ali izobraževanji). 35 % sodelujočih navaja, da organizacija takšnih aktivnosti ne izvaja, medtem ko jih 18 % navaja, da organizacija uveljavljanje pravice aktivno spodbuja.

Q42 - Ali vaša organizacija ponuja podporo raziskovalcem, če bi zaradi uveljavljanja pravice do sekundarnega publiciranja prišli v spor z založnikom?

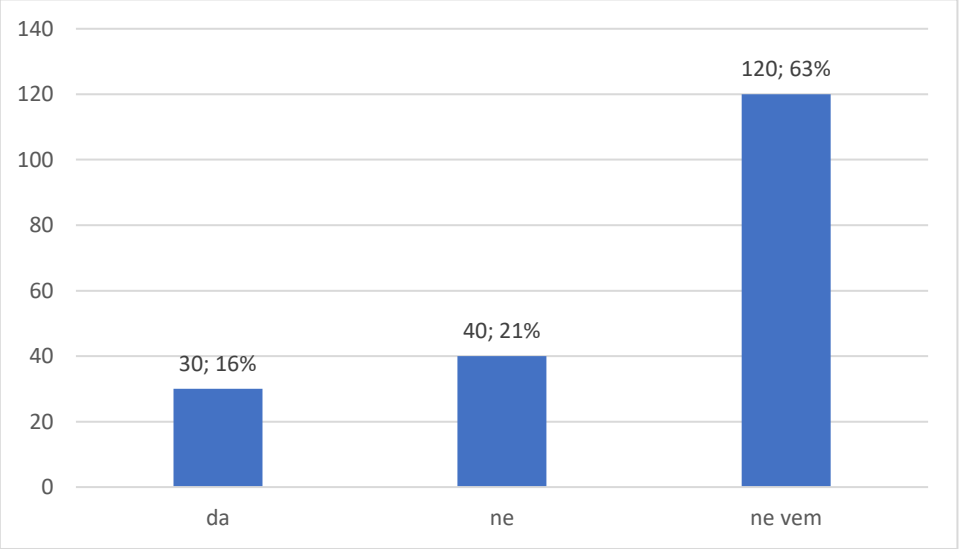

n=190

Graf 38: Podpora organizacij raziskovalcem v primeru spora z založnikom zaradi uveljavljanja pravice do sekundarnega publiciranja

Največji delež anketiranih (63 %) ne ve, ali njihova organizacija ponuja podporo raziskovalcem v primeru spora z založnikom zaradi uveljavljanja pravice do sekundarnega publiciranja. 21 % sodelujočih meni, da organizacija takšne podpore ne zagotavlja, le 16 % pa, da je podpora na voljo.

Q43 - Katere ukrepe bi morali uveljaviti, da bi lahko raziskovalci (bolje) uveljavljali pravico do sekundarnega publiciranja?

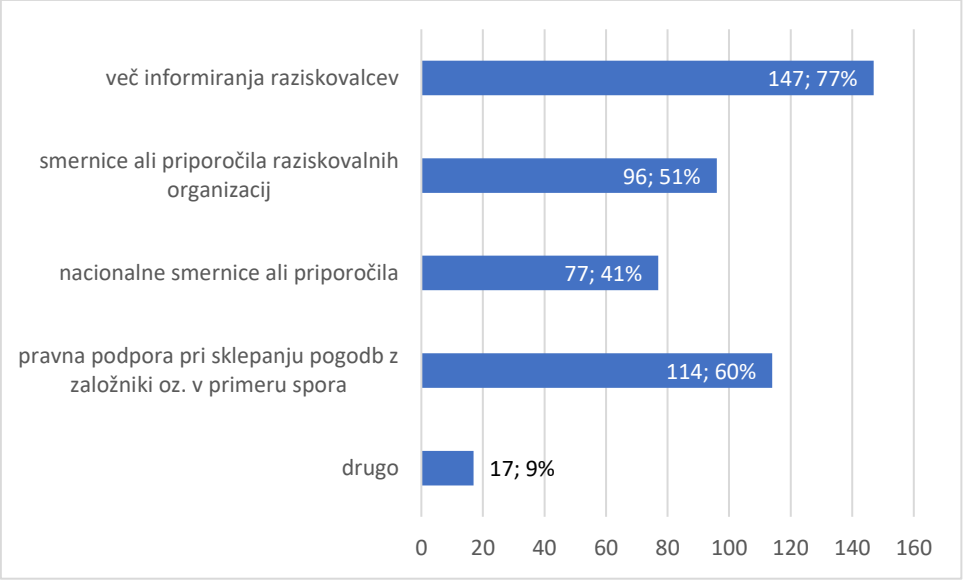

Graf 39: Ukrepi, ki bi jih morali uveljaviti, da bi lahko raziskovalci (bolje) uveljavljali pravico do sekundarnega publiciranja

Pri vprašanju, katere ukrepe bi bilo treba uvesti za boljše uveljavljanje pravice do sekundarnega publiciranja, je bilo možnih več odgovorov, zato vsota deležev presega 100 %

Največ anketiranih (77 %) meni, da je potrebno izboljšati informiranje raziskovalcev. 60 % anketiranih izpostavlja potrebo po pravni podpori pri sklepanju pogodb z založniki oziroma v primeru sporov. 51 % jih meni, da bi morale raziskovalne organizacije sprejeti smernice ali priporočila, 41 % pa, da bi bilo treba oblikovati tudi nacionalne smernice in priporočila.

Pod kategorijo »drugo« je 17 anketiranih navedlo dodatne predloge, kot so: vzpostavitev specializirane osebe ali nacionalne službe za podporo pri uveljavljanju te pravice, uvedba jasnih in standardiziranih postopkov, ki ne bi dodatno obremenjevali raziskovalcev, redna

izobraževanja in delavnice ter zagotovitev večje skladnosti znanstvenih revij z zakonodajo (npr. oblikovanje seznama ustreznih revij).

Q44 - Ali menite, da pravica do sekundarnega publiciranja prispeva k večji dostopnosti rezultatov raziskav?

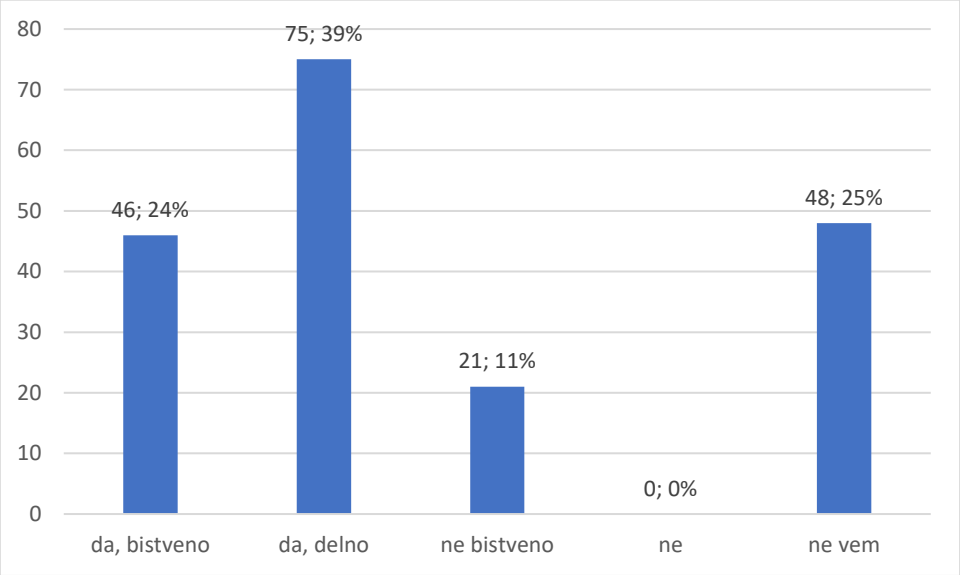

n=190

Graf 40: Ali pravica do sekundarnega publiciranja prispeva k večji dostopnosti rezultatov raziskav

Skupaj 63 % anketiranih meni, da pravica do sekundarnega publiciranja bistveno ali delno prispeva k večji dostopnosti rezultatov raziskav. 11 % anketiranih meni, da ne prispeva bistveno, 25 % anketiranih je odgovorilo, da ne vedo.

Q45 - Prosimo, navedite morebitne dodatne komentarje ali izkušnje glede uveljavljanja pravice do sekundarnega publiciranja.

Dodatne komentarje in izkušnje glede uveljavljanja pravice do sekundarnega publiciranja je podalo 32 anketiranih. Odgovori kažejo, da anketirani pravico prepoznavajo kot pomemben in potencialno učinkovit mehanizem, vendar opozarjajo na njeno slabo implementacijo v praksi. Pogosto izpostavljajo pomanjkanje znanja, smernic, navodil in institucionalne pomoči ter nezadostno informiranost raziskovalcev. Več anketiranih poudarja tudi strah pred pravnimi posledicami in šibko pogajalsko moč posameznikov v odnosu do založnikov.

Med ključnimi predlogi izstopajo potreba po vzpostavitvi nacionalnih smernic ali specializiranega podpornega telesa, boljši pravni podpori ter jasnih in enostavnih postopkih za uveljavljanje pravice. Nekateri anketirani opozarjajo tudi na sistemske izzive, kot so pritisk za objavljanje v prestižnih revijah, neustrezna infrastruktura (npr. zmogljivosti repozitorijev) ter neenakomerna in pogosto podhranjena podpora.

Izstopa tudi kritika vloge podpornih služb: anketirani opozarjajo na nejasno vlogo in nezadostno usposobljenost podatkovnih svetovalcev, hkrati pa poudarjajo, da glavno breme izvajanja odprte znanosti nosijo knjižnice, ki za to ne prejemajo ustreznih dodatnih sredstev ali kadrovskih okrepitev. Prav tako nekateri izpostavljajo, da se raziskovalci pogosto raje odločajo za objave v odprtem dostopu z APC, saj jih dojemajo kot bolj vidne in citirane, kar lahko zmanjšuje motivacijo za uveljavljanje pravice do sekundarnega publiciranja.

Posamezni odgovori izpostavljajo tudi razvoj praks objavljanja skozi čas. Eden izmed anketiranih navaja, da je bila praksa hkratne objave člankov v repozitorijih (npr. arXiv) ob oddaji v revijo v preteklosti razširjena in sprejeta, brez težav z založniki, predvsem kot način zaščite raziskovalnih idej in zagotavljanja dostopnosti. Takšne izkušnje kažejo, da so določene oblike odprtega dostopa v praksi obstajale že pred formalnimi politikami, vendar danes niso več samoumevne.

Posamezni odgovori izražajo tudi skepticizem glede učinkovitosti pravice v mednarodnem okolju ter poudarjajo, da raziskovalci praviloma dajejo prednost vsebinskemu raziskovalnemu delu pred pravnimi vidiki objavljanja.

2.2.6 Povzetek rezultatov vprašalnika

Profil anketiranih

Največ sodelujočih v raziskavi je starih med 35 in 55 let (57 %), sledijo mlajši od 35 let (24 %), najmanj pa je starejših od 55 let (19 %). V znanstveni dejavnosti jih 36 % deluje od 6 do 15 let, 32 % pa od 16 do 30 let.

V raziskavi so prevladovali zaposleni iz visokošolskega in raziskovalnega okolja: 63 % jih prihaja iz visokošolskih ustanov, 26 % iz raziskovalnih organizacij in 10 % iz drugih javnih oziroma zasebnih zavodov. Po vlogi jih je 65 % sodelovalo kot raziskovalci, 11 % kot knjižničarji in 7 % kot podatkovni strokovnjaki oziroma strokovni sodelavci za odprto znanost.

Z vidika znanstvene discipline so v raziskavi sodelovali zaposleni z vseh raziskovalnih področij po klasifikaciji ARIS: naravoslovja, tehnike, medicine, biotehnike, družboslovja, humanistike ter interdisciplinarnih raziskav.

Izkušnje z znanstvenim objavljanjem

Kar 84 % anketiranih (160 od 190) ima izkušnje z objavljanjem recenziranih znanstvenih del, pri čemer najpogosteje objavljajo znanstvene članke.

Pri vprašanju javnega financiranja raziskav je 48 % anketiranih navedlo, da je med 76 in 100 % njihovih objavljenih del nastalo na podlagi raziskav, financiranih vsaj 50% z javnimi sredstvi, dodatnih 11 % je ocenilo delež med 51 in 75 %. To kaže, da je pravni režim odprtega dostopa za večino anketiranih neposredno relevanten.

Med modeli objavljanja prevladuje diamantni odprti dostop (49 %), ki ne zahteva plačila stroškov objave (APC). Sledita zlati odprti dostop (36 %), ki zahteva plačilo stroškov objave (APC) in zeleni odprti dostop (28 %), pri katerem se dostop članka zagotovi z odložitvijo dovoljene različice dela v odprtodostopni repozitorij, običajno po izteku embarga v skladu z založniško politiko.

Poznavanje avtorskega prava

Poznavanje osnovnih pojmov slovenskega avtorskega prava kot zelo dobro ali dobro ocenjuje 55 % anketiranih, medtem ko jih 45 % svoje znanje ocenjuje kot slabo, zelo slabo ali ga sploh nima. Pri poznavanju prenosa materialnih avtorskih pravic je stanje slabše: pozitivno samooceno je podalo 40 % anketiranih, negativno pa 60 %.

Kar 61 % anketiranih ne pozna oziroma ne razume razlike med izključnim in neizključnim prenosom materialnih avtorskih pravic, čeprav jih 82 % meni, da je za avtorja pomembno ali

zelo pomembno, da materialne avtorske pravice ohrani tudi po objavi dela. Ta rezultat kaže na razkorak med zavedanjem pomena ohranjanja pravic in dejanskim pravnim znanjem.

Licence Creative Commons pozna 80 % anketiranih, vendar jih od tega 47 % ne razlikuje med posameznimi vrstami licenc. Kar 19 % anketiranih licenc Creative Commons sploh ne pozna. To predstavlja pomembno vrzel, saj slovenska ureditev odprte znanosti izrecno predvideva neizključni prenos materialnih avtorskih pravic in uporabo odprtih licenc.

Pri ureditvi avtorskih pravic v okviru delovnega razmerja prevladuje nejasnost. Le 20 % anketiranih navaja, da je to področje na njihovi organizaciji urejeno z internimi akti ali pogodbami o zaposlitvi, 21 % jih meni, da ni posebej urejeno, 59 % pa tega ne ve. Rezultat kaže, da večina anketiranih nima jasnega pogleda o institucionalni ureditvi avtorskih pravic oz. da organizacije tega področja posebej ne urejajo. Na podlagi tega lahko sklepamo, da se v praksi uporabljajo določbe Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (1995). Ta v 101. členu določa, da kadar avtorsko delo ustvari delojemalec pri izpolnjevanju svojih obveznosti ali po navodilih delodajalca, se šteje, da so materialne avtorske pravice in druge pravice avtorja na tem delu izključno prenesene na delodajalca za deset let od dokončanja dela, če ni s pogodbo drugače določeno. Med tistimi, ki so odgovorili, da je na njihovi organizaciji to posebej urejeno (20 % oziroma 38 anketiranih), jih 87 % navaja, da je imetnik materialnih avtorskih pravic organizacija oziroma delodajalec.

Poznavanje zahtev odprtega dostopa do rezultatov raziskav v skladu s slovensko zakonodajo in prakse objavljanja raziskovalnih rezultatov

Zahteve Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID) glede odprtega dostopa pozna 36 % anketiranih, dodatnih 34 % pa delno. Poznavanje Uredbe o izvajanju znanstvenoraziskovalnega dela v skladu z načeli odprte znanosti je nekoliko slabše, saj 38 % anketiranih navaja slabo ali nikakršno poznavanje. To je pomemben kazalnik, saj uredba določa konkretne mehanizme izvajanja odprtega dostopa (npr. neizključni prenos pravic, uporaba odprtih licenc in obveznost objave v repozitoriju).

Institucionalno obveščanje o odprtem dostopu poteka preko knjižnic, internih smernic, pravilnikov oziroma drugih aktov, individualnega svetovanja, delavnic ali usposabljanj. Kljub

temu petina anketiranih (20 %) navaja, da o obveznostih zagotovitve odprtega dostopa rezultatov raziskav niso obveščeni oziroma da raziskovalci informacije iščejo sami.

Le 36 % (58) anketiranih, ki so že kdaj objavili znanstveno delo, ob objavi preveri, katere materialne avtorske pravice ohranijo, pri čemer jih največ prebere pogoje na spletni strani založnika ali pogodbo. Pogajanja z založniki glede pogojev objave so redka (4 %). Kjer do pogajanj pride, se ta nanašajo predvsem na obseg prenosa pravic, dovoljene uporabe, brezplačno dostopnost in finančne pogoje. Prav tako je nizka praksa ohranjanja pravic oziroma neizključnega prenosa materialnih avtorskih pravic: 42 % jih tega nikoli na poskuša, 36 % ne razume, kaj neizključni prenos pomeni.

Tudi med tistimi redkimi, ki o svoji pogajalski uspešnosti glede pridržanja materialnih avtorskih pravic poročajo (36 anketiranih), sta najpogostejša odgovora, da so delno uspešni (31 %) ali redko uspešni (31 %). Kot glavne ovire navajajo standardne založniške pogodbe, ki ne omogočajo sprememb, pomanjkanje pravnega znanja, pomanjkanje časa in pritisk za objavljanje v določenih revijah. Dodatno so anketirani navedli, da nimajo izkušenj, ker do pogajanj sploh ne pride, da so veseli, če sploh dosežejo objavo svojega dela ali pa da nimajo dovolj znanja za takšno ravnanje. Organizirano podporo raziskovalcem pri zagotavljanju odprtega dostopa zaznava le 21 % anketiranih, dodatnih 27 % le delno.

Poznavanje in uporaba pravice do sekundarnega publiciranja

Kar 64 % anketiranih, ki so že objavili znanstveno delo, še nima izkušenj z zagotavljanjem takojšnjega odprtega dostopa do znanstvenega dela, ki je bilo objavljeno v naročniški reviji oz. v publikaciji z omejenim dostopom, kljub temu da je bila raziskava financirana z javnimi viri (vsaj 50 %). Ostali navajajo, da delo v tem primeru shranijo v odprtodostopni repozitorij, če je to po preverjanju pogojev v podatkovni zbirki Jisc Open Policy Finder dovoljeno, za shranitev dela v repozitorij zaprosijo založnika ali pa delo shranijo v repozitorij brez preverjanja dovoljenj.

Razliko med VoR (objavljena različica znanstvene publikacije) in AAM (recenziran rokopis, sprejet v objavo) pozna le 53 % anketiranih.

S pravico do sekundarnega publiciranja je dobro seznanjenih le 17 % anketiranih, 56 % pa je sploh ne pozna. Uporaba pravice v praksi je redka. Med 160 anketiranimi, ki so odgovarjali na to vprašanje, jo je uveljavilo le 19 oziroma 12 %. Najpogosteje so ponovno objavili različico AAM (58 %). 9 jih ne ve, ali so pri ponovni objavi delu določili licenco Creative Commons, 7 jih licence ni določilo, le 3 pa so jo določili. Nihče izmed 19 anketiranih, ki že ima izkušnje z uveljavljanjem pravice do sekundarnega publiciranja, ni poročal o težavah z založnikom. Zaradi zelo majhnega vzorca o uporabi pravice, so rezultati omejeni.

Skupaj 60 % anketiranih meni, da raziskovalci pravice do sekundarnega publiciranja ne poznajo ali je ne poznajo dobro. Aktivno spodbujanje uveljavljanja pravice na ravni organizacije zaznava le 18 % anketiranih. Občutek pravne varnosti je nizek, saj večina anketiranih (63%) ne ve, ali bi jim organizacija v primeru spora nudila podporo. Med prednostnimi ukrepi za boljše uveljavljanje pravice do sekundarnega publiciranja so anketirani najpogosteje izbrali več informiranja raziskovalcev, pravno podporo pri pogodbah ali v primeru spora, smernice raziskovalnih organizacij in nacionalne smernice. 63 % anketiranih meni, da pravica bistveno ali delno prispeva k večji dostopnosti rezultatov raziskav, medtem ko je 11 % anketiranih mnenja, da k večji dostopnosti rezultatov raziskav ne prispeva bistveno.

Na podlagi dodatnih komentarjev anketiranih lahko povzamemo, da so ključne ovire za uporabo pravice do sekundarnega publiciranja pomanjkanje pravnega znanja, nejasna določila, slaba institucionalna podpora ter omejena pogajalska moč raziskovalcev v odnosu do založnikov.

2.3 ZAKLJUČEK

Rezultati raziskave kažejo na razkorak med zavedanjem pomena odprtega dostopa in dejanskim poznavanjem pravnih ter praktičnih mehanizmov za njegovo uresničevanje. Čeprav večina anketiranih (84 %) objavlja znanstvena dela in pomemben delež teh nastaja v okviru javno financiranih raziskav, kar neposredno vzpostavlja obveznosti odprtega dostopa, ostaja razumevanje ključnih pravnih vidikov avtorskega prava in zahtev odprtega dostopa omejeno.

Poznavanje osnov avtorskega prava je sicer razmeroma dobro, vendar se pomanjkanje znanja jasno pokaže pri bolj specifičnih področjih, kot so prenos materialnih avtorskih pravic, razumevanje licenc Creative Commons ter razlik med verzijami znanstvenih del (VoR in AAM). Anketirani relativno dobro poznajo zahteve Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti in Uredbe o izvajanju znanstvenoraziskovalnega dela v skladu z načeli odprte znanosti, medtem ko več kot polovica anketiranih pravice do sekundarnega publiciranja ne pozna, v praksi pa jo je uveljavil le manjši delež anketiranih.

Raziskava hkrati kaže, da upravljanje avtorskih pravic v praksi ostaja pretežno individualna odgovornost raziskovalcev, brez sistematične institucionalne podpore. Večina anketiranih ne preverja pogojev prenosa pravic, se ne pogaja z založniki in ne zaznava jasne podpore svoje organizacije. Ključne ovire predstavljajo standardizirane založniške pogodbe, pomanjkanje pravnega znanja, časovne omejitve ter pritisk objavljanja v prestižnih revijah, kar potrjuje šibko pogajalsko pozicijo raziskovalcev.

Pomemben vpogled prinašajo tudi kvalitativni odgovori, ki opozarjajo na širše sistemske izzive: nejasno vlogo podpornih služb, pomanjkanje pravne in strokovne podpore, preobremenjenost knjižnic ter nezadostno razvito infrastrukturo. Hkrati anketirani prepoznavajo pomen pravice do sekundarnega publiciranja kot mehanizma za izboljšanje dostopnosti znanstvenih rezultatov, vendar poudarjajo potrebo po jasnejših pravilih, večji pravni varnosti in okrepljeni institucionalni podpori.

Glede na to, da je bila pravica do sekundarnega publiciranja v slovensko zakonodajo uvedena šele leta 2025, nizka raven njenega poznavanja in uporabe ni presenetljiva. Rezultati tako odražajo predvsem začetno fazo njenega uvajanja v raziskovalno prakso.

Za učinkovitejše zagotavljanje odprtega dostopa do rezultatov raziskav in uveljavljanje pravice do sekundarnega publiciranja bo v prihodnje ključno sistematično informiranje raziskovalcev, oblikovanje jasnih zakonskih določb ter institucionalnih in nacionalnih smernic, zagotavljanje pravne podpore ter krepitev podpornih služb. Le s kombinacijo teh ukrepov bo mogoče zmanjšati razkorak med normativno ureditvijo in dejansko prakso ter omogočiti širšo dostopnost rezultatov znanstvenoraziskovalnega dela.

3 PRILOGA - VPRAŠALNIK

Vprašalnik o uporabi pravice do sekundarnega publiciranja v praksi

Pozdravljeni,

pred vami je vprašalnik, katerega cilj je raziskati poznavanje avtorskih pravic v znanstveni skupnosti. Namen vprašalnika je zbrati in analizirati informacije o izvajanju zakonodaje, predvsem glede pridržanja avtorskih pravic za zagotovitev odprtega dostopa do raziskovalnih rezultatov (ang. *Rights Retention*) in uveljavljanja pravice do sekundarnega publiciranja (ang. *Secondary Publication Right*). Zbrani podatki bodo uporabljeni za izboljšanje podpornih storitev za raziskovalce pri znanstvenoraziskovalnem delu po načelih odprte znanosti.

Vprašalnik je namenjen raziskovalcem in podpornim strokovnjakom, ki predstavljajo pomemben del raziskovalne skupnosti in ki raziskovalcem pomagajo pri objavah rezultatov raziskav v odprtem dostopu (npr. podatkovni strokovnjaki, knjižničarji, upravljavci repozitorijev in drugi strokovnjaki).

Vprašalnik sta pripravili Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani (CTK) in Univerzitetna knjižnica Maribor (UM UKM) v okviru aktivnosti »Vzpostavitev strokovne podpore za razreševanje avtorskopravnih in etičnih vprašanj raziskovalnega dela v kontekstu odprte znanosti«, ki jo financira Ministrstvo za visoko šolstvo znanost in inovacije Republike Slovenije v okviru Akcijskega načrta za odprto znanost za izvedbo Ukrepa 6.2 ReZrIS30.

Prosimo, da vprašalnik izpolnite do 9. aprila 2026.

Čas izpolnjevanja vprašalnika je približno od 5 do 15 minut.

V vprašalniku uporabljeni izrazi, ki se nanašajo na osebe in so zapisani v moški slovnični obliki, se uporabljajo kot nevtralni za ženski in moški spol.

Vljudno vas prosimo, da si vzamete čas in odgovorite na zastavljena vprašanja.

Vnaprej najlepša hvala za sodelovanje!

A - Uvodna vprašanja/osnovni podatki

Q1 - Starost:
○ < 35 let
○ 35 do 55 let
○ > 55 let

Q2 - Obdobje delovanja v znanstveni dejavnosti:
○ do 5 let
○ 6 do 15 let
○ 16 do 30 let
○ več kot 30 let

Q3 - Uradni naziv organizacije, v kateri delate: _____

Q4 - Tip organizacije, v kateri delate:
○ visokošolska ustanova (javnega ali zasebnega značaja)
○ raziskovalna organizacija (javnega ali zasebnega značaja)
○ drugi javni in zasebni zavod (npr. šole, galerije, knjižnice, arhivi, muzeji)
○ gospodarska družba (zasebni sektor)
○ drugo (prosimo navedite):

Q5 - Navedite znanstveno disciplino svojega raziskovanja/organizacije, v kateri delate (uporabite klasifikacijo ARIS): _____

Q6 - Vaša vloga v organizaciji:
○ raziskovalec
○ knjižničar
○ podatkovni strokovnjak/strokovni sodelavec za odprto znanost
○ pravnik
○ vodstvo organizacije
○ drugo (navedite):

B - Informacije o znanstvenem delu

Q7 - Koliko recenziranih znanstvenih del ste doslej objavili?
○ 1-5
○ 6-15
○ 16-30
○ 31-50
○ več kot 50
○ nisem še objavil znanstvenega dela

Q8 - Katero vrsto znanstvenih del najpogosteje objavljate?
Izberite največ 2 možnosti
☐ znanstveni članek
☐ strokovni članek
☐ prispevek v zborniku konference
☐ poglavje v znanstveni monografiji
☐ znanstvena monografija
☐ drugo (navedite):

Q9 - Kolikšen odstotek vaših objavljenih znanstvenih del je rezultat raziskav, ki so bile v celoti ali delno (vsaj 50 %) financirane z javnimi sredstvi?
○ < 25 %
○ 25-50 %
○ 51-75 %
○ 76-100 %

Q10 - Katere načine objavljanja ste za znanstvena dela najpogosteje uporabljali v zadnjih 10 letih?

Izberite največ 3 možnosti

☐ objava članka v naročniški reviji (omejeni dostop - vsebina je na voljo le naročnikom)
☐ objava članka v naročniški reviji, vendar se javna objava v skladu z založniško politiko, npr. po predpisanem embargu, zagotovi z odložitvijo dovoljene različice dela v odprtodostopnem repozitoriju (zeleni odprti dostop)
☐ objava članka v odprtodostopni reviji, katere poslovni model ne zahteva plačila stroška objave, tj. brez APC (ang. Article Processing Charge) (diamantni odprti dostop)
☐ objava članka v odprtodostopni reviji, katere poslovni model zahteva plačilo stroška objave, tj. APC (ang. Article Processing Charge) (zlati odprti dostop)
☐ objava članka v naročniški reviji, ki omogoča odprti dostop za posamezni članek ob plačilu APC (ang. Article Processing Charge) (hibridni odprti dostop)
☐ objava znanstvene monografije ali poglavja/prispevka v odprtem dostopu ob plačilu stroška objave, tj. BPC (ang. Book Processing Charge)
☐ objava znanstvene monografije ali poglavja/prispevka v odprtodostopni publikaciji, aktere poslovni model ne zahteva plačila stroška objave, tj. BPC (ang. Book Processing Charge)
☐ objava drugih znanstvenih del pogosto v odprtem dostopu

C - Poznavanje avtorskega prava

Q11 - Kako ocenjujete svoje znanje o osnovnih pojmih slovenskega avtorskega prava (kaj je avtorsko delo, kdo je avtor, katere pravice pridobi avtor s stvaritvijo avtorskega dela ipd.)?

○ zelo dobro
○ dobro
○ slabo
○ zelo slabo
○ nimam znanja

Q12 - Kako ocenjujete svoje znanje glede prenosa materialnih avtorskih pravic (npr. na založnika)?

○ zelo dobro
○ dobro
○ slabo
○ zelo slabo
○ nimam znanja

Q13 - Ali poznate in razumete razliko med izključnim in neizključnim prenosom materialnih avtorskih pravic na drugo osebo, npr. na založnika?

○ da
○ ne

Q14 - Kako pomembno se vam zdi, da avtor ohrani materialne avtorske pravice, ko objavi avtorsko delo?

○ zelo pomembno
○ pomembno
○ manj pomembno

○ nepomembno
○ ne vem

Q15 - Ali imate v vaši organizaciji z internim aktom ali na podlagi pogodbe o zaposlitvi posebej urejeno, kdo je imetnik materialnih avtorskih pravic na avtorskih delih, ki nastanejo v okviru delovnega razmerja (avtor ali organizacija/delodajalec)?
○ da
○ ne
○ ne vem

Q16 - Kdo je imetnik materialnih avtorskih pravic na avtorskem delu, ki ga ustvarite v okviru delovnega razmerja?
○ avtor/raziskovalec
○ organizacija/delodajalec
○ ne vem

Q17 - Ali poznate licence Creative Commons in razumete razlike med posameznimi licencami (CC BY, CC BY-SA, CC BY-NC, CC BY-NC-SA, CC BY-ND, CC BY-NC-ND)?
○ poznam in razumem razlike
○ poznam, vendar ne ločim med posameznimi licencami
○ ne poznam

D - Poznavanje zahtev odprtega dostopa do rezultatov raziskav v skladu s slovensko zakonodajo in praksa objavljanja raziskovalnih rezultatov

Q18 - Ali poznate zahteve Zakona o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti (ZZrID) glede odprtega dostopa do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov?
○ da
○ delno
○ slabo
○ ne

Q19 - Kako dobro poznate določbe Uredbe o izvajanju znanstvenoraziskovalnega dela v skladu z načeli odprte znanosti, ki se nanašajo na upravljanje avtorskih pravic v skladu z načeli odprte znanosti (obveznost neizključnega prenosa pravic, objave pod določenimi Creative Commons licencami ipd.)?
○ zelo dobro
○ dobro
○ delno
○ slabo
○ sploh ne

Q20 - Kako vaša organizacija obvešča raziskovalce o obveznosti zagotovitve odprtega dostopa rezultatov raziskav?
Možnih je več odgovorov
☐ interne smernice, pravilniki oz. drugi akti
☐ delavnice ali usposabljanja različnih organizatorjev

☐ podporne storitve knjižnice
☐ individualno svetovanje podatkovnega strokovnjaka/knjižničarja/drugi podpornih strokovnjakov
☐ ni obveščanja/raziskovalci informacije iščejo sami
☐ drugo (navedite):

Q21 - Ali ob objavi znanstvenega dela v publikaciji preverite, katere materialne avtorske pravice ohranite?
○ da
○ ne

Q22 - Kako preverite, katere materialne avtorske pravice ohranite?
○ preberem pogodbo
○ preberem pogoje na spletni strani založnika
○ vprašam založnika
○ drugo (navedite):

Q23 - Ali se pogajate z založniki glede pogojev objave znanstvenega dela (npr. glede prenosa avtorskih pravic, odprtega dostopa, izbire licence, shranitve dela v repozitorij ipd.)?
○ da
○ ne

Q24 - Navedite, o čem se pogajate z založniki. _____

Q25 - Kako pogosto poskušate pri pogodbah z založniki ohraniti materialne avtorske pravice in jih na založnika prenesti le neizključno?
○ vedno
○ pogosto
○ včasih
○ nikoli
○ ne vem, kaj pomeni neizključni prenos materialnih avtorskih pravic na založnika

Q26 - Kako uspešni ste pri pogajanjih z založniki glede pridržanja materialnih avtorskih pravic?
○ zelo uspešni
○ precej uspešni
○ delno uspešni
○ redko uspešni
○ neuspešni

Q27 - Katere ovire najpogosteje srečujete pri pogajanjih z založniki?
Izberite največ 3 možnosti
☐ standardne založniške pogodbe, ki ne omogočajo sprememb
☐ pomanjkanje pravnega znanja
☐ pomanjkanje časa
☐ pritisk za objavljanje v določenih revijah
☐ drugo (navedite):

Q28 - Ali ima vaša organizacija organizirano podporo raziskovalcem pri zagotavljanju odprtega dostopa do rezultatov raziskav (npr. pravno svetovanje, priporočila, pomoč pri pogajanjih z založniki ipd.)?

○ da
○ delno
○ ne
○ ne vem

E - Pravica do sekundarnega publiciranja

Q29 - Kaj storite, če je bila raziskava financirana z javnimi viri najmanj v višini 50 % in morate zagotoviti takojšnji odprti dostop do znanstvenega dela, vendar ste ga objavili v naročniški reviji oz. v publikaciji z omejenim dostopom?

Izberite največ 2 možnosti

☐ delo shranim v odprtodostopni repozitorij brez preverjanja dovoljenja
☐ delo shranim v odprtodostopni repozitorij, če je po preverjanju pogojev v podatkovni zbirki Jisc Open Policy Finder to dovoljeno
☐ zaprosim založnika za shranitev dela v odprtodostopni repozitorij, kljub temu, da založnikovi pogoji tega ne dovoljujejo
☐ delo shranim v odprtodostopni repozitorij šele po poteku embarga (če ga je založnik določil)
☐ dela ne shranim v odprtodostopni repozitorij
☐ nimam izkušenj

Q30 - Ali poznate razliko med objavljeno različico znanstvenega dela (Version of Record - VoR) in recenziranim rokopisom, sprejetim v objavo (Author Accepted Manuscript - AAM)?

○ da
○ ne

Q31 - Ali ste seznanjeni s pravico do sekundarnega publiciranja, kot jo določata 6. in 7. odstavek 41. člena ZZrID?

○ da, dobro
○ delno
○ ne

Q32 - Ali ste že kdaj uveljavili pravico do sekundarnega publiciranja (npr. objavili znanstveno delo, ki je bilo objavljeno v naročniški reviji z omejenim dostopom, v odprtodostopnem repozitoriju)?

○ da
○ ne
○ ne vem

Q33 - Približno kolikokrat ste pravico do sekundarnega publiciranja že uveljavili?

○ enkrat
○ 2- 5 krat
○ več kot 5 krat
○ ne vem

Q34 - Katero različico publikacije ste ponovno objavili v odprtodostopnem repozitoriju?
○ AAM
○ VoR
○ ne vem

Q35 - Ali ste pri ponovni objavi v repozitoriju različici publikacije določili licenco Creative Commons, čeprav znanstveno delo ni bilo objavljeno pod izbrano licenco oz. je bilo objavljeno z omejenim dostopom in ste materialne avtorske pravice prenesli izključno na založnika?
○ da
○ ne
○ ne vem

Q36 - Ali ste pri takojšnji ponovni objavi v odprtodostopnem repozitoriju publikaciji določili licenco Creative Commons, čeprav je bil določen časovni zamik javne objave (embargo) v odprtem dostopu?
○ da
○ ne
○ ne vem

Q37 - Kje ste objavili publikacijo na podlagi pravice do sekundarnega publiciranja?
Možnih je več odgovorov
☐ institucionalni repozitorij
☐ nacionalni repozitorij
☐ tematski repozitorij
☐ drugo (navedite):

Q38 - Ali ste pri uveljavljanju pravice do sekundarnega publiciranja naleteli na težave z založnikom?
○ da
○ ne

Q39 - Prosimo opišite težave. _____

Q40 - Kako dobro, po vašem mnenju, raziskovalci poznajo pravico do sekundarnega publiciranja?
○ zelo dobro
○ precej dobro
○ delno
○ slabo
○ sploh ne
○ ne vem

Q41 - Ali vaša organizacija aktivno spodbuja uveljavljanje pravice do sekundarnega publiciranja (npr. priporočila, smernice, izobraževanja)?
○ da

○ ne
○ ne vem

Q42 - Ali vaša organizacija ponuja podporo raziskovalcem, če bi zaradi uveljavljanja pravice do sekundarnega publiciranja prišli v spor z založnikom?
○ da
○ ne
○ ne vem

Q43 - Katere ukrepe bi morali uveljaviti, da bi lahko raziskovalci (bolje) uveljavljali pravico do sekundarnega publiciranja?
Možnih je več odgovorov
☐ več informiranja raziskovalcev
☐ smernice ali priporočila raziskovalnih organizacij
☐ nacionalne smernice ali priporočila
☐ pravna podpora pri sklepanju pogodb z založniki oz. v primeru spora
☐ drugo (navedite):

Q44 - Ali menite, da pravica do sekundarnega publiciranja prispeva k večji dostopnosti rezultatov raziskav?
○ da, bistveno
○ da, delno
○ ne bistveno
○ ne
○ ne vem

Q45 - Prosimo, navedite morebitne dodatne komentarje ali izkušnje glede uveljavljanja pravice do sekundarnega publiciranja. _____